

2. kapitel: Spørg ikke, hvorfor vegetaren ikke spiser kød

2. december 2017, Information, Sektion 1, Side 9, Katrine Hornstrup Yde..., 672 ord, Id: e686fceb

Normerne er nedbrudt, og Emma Gads værk fra 1918 er mere relevant end længe. I Informations julekalender skriver vi 'Takt og Tone' om, så den passer til de store, nære konflikter, vi står over for i 2018. Dette er andet afsnit: 'Sådan omgås du tidens vegetarer'.

»Værtinden bør aldrig med et Ord berøre Besværet, der er gaaet forud for det Selskab, der afholdes.« Emma Gad, 1918 Man bør aldrig sætte en **vegetar** i forlegenhed, og man bør aldrig føle sig i forlegenhed i selskab med en **vegetar**.

Et stigende antal danskere fra alle samfundslag fravælger at spise kød. Hvorfor den enkelte helt eller lejlighedsvis, med total konsekvens eller mere selektivt har fravalgt at spise kød eller alle animalske produkter, er op til denne enkelte. Det er ikke hendes ansvar at forklare dig sit valg. Man skal aldrig spørge en **vegetar**, hvorfor hun ikke spiser kød.

Er du vært for en **vegetar** eller veganer, så gør dig den høflige ulejlighed at tilberede et kødløst måltid.

Den tid er ovre, hvor en kokebog fra 1970'erne med brunede illustrationer af bønnemos i bagt squash er eneste opskrift på at affodre den kødfornægtende. Erstat ikke blot bøffen til dine andre gæster med en erstatningsret til **vegetaren**. Dette er en synligt besværet gestus. Alle vil bemærke portobellosvampen i rummet.

Dit hensyn vil snarere ligne en affodring. Tilbered derimod et lækkert måltid uden kød til alle inviterede.

Er den disciplin dig helt fremmed, så gør det til en kærdommen udfordring at konsultere internettet med dets millioner af overkommelige forslag, her vil du se muligheder frem for fravalg. Laver du større selskaber for mange gæster, så sørg altid for at have appetitvækkende retter uden kød på bordet.

Lad aldrig dine egne valg gå ud over andre. I disse klimaforandringens krisetider og med større og effektiviserede landbrug får flere og flere kødspisere skrupler med at spise kød. De ønsker at skære ned på kødforbruget eller helt omlægge deres livsstil, men formår det ikke i praksis. Så går de til **vegetaren** eller veganeren på samme måde, som man engang gik til præsten: for at søge aflad, for at forklare sig, for at få overmoraliske formaninger, som de dernæst kan tage til sig eller forkaste efter forgodtbefindende.

Det er ikke **vegetarens** rolle at give dig syndsforladelse for at elske god skinke eller for at spise en bøf i ny og næ. Det er ikke **vegetarens** opgave trofast at forklare, hvordan hun får umamismag ind i sine aftensmåltider eller dækket sine ernæringsbehov. Det er ikke **vegetarens** opgave at vedkende sig, at hun går glip af gastronomiske oplevelser på grund af sit fravalg.

Det er ikke **vegetarens** opgave at redegøre for, om hun i livets andre henseender handler i overensstemmelse med deres bevæggrunde for ikke at spise kød. Og gør dig ikke klog på, hvilke vegetariske madvarer og erstatningsprodukter, du finder acceptable eller latterlige. Skulle **vegetaren** selv vælge at bringe disse emner op, spørg da kun ind, hvis du faktisk er interesseret. Hvis du føler dig klempt af en uvelkommen prædiken på området, så led samtalen over på et emne, som din gæst brænder lige så passioneret for, men hvor I enes eller finder fornøjelse i at uenes.

Er det derimod dig, der er **vegetar** eller veganer, så udvis samme takt, som du ønsker bliver udvist mod dig. Tal aldrig nedsættende om kød, mens andre spiser kød. Væmmes du over de andres tallerken, må du for alt i verden holde væmmelsen skjult. Forvent ikke, at dit kødspisende selskab ønsker at høre om dyrevelfærd eller CO2-udslip, når de ønsker at nyde deres måltid. Meld i god tid ud til din vært, at du ikke spiser kød. Det er langt værre at afvise din værts måltid, når hun har tilberedt det med ønske om at glæde dig.

Skulle du komme for skade tilbydes kød, så tak venligt nej og spis det af måltidet, du kan. Bring ikke en uvidende vært i forlegenhed ved at udbrede dig om dine spisepræferencer.

yde@information.dk

Fakta: JULEKALENDER, 2. DECEMBER

Informations julekalender 2017: Emma Gad til vores tid × Informations Julekalender 2017 er en genfortolkning af Emma Gads 'Takt og Tone' til en ny tid. Vi vil ikke tilbage til gamles dages faste former, og vi vil ikke tilbage til ungdomsoprørets formløshed. Vi vil lave en progressiv social manual for det 21. århundrede. Dette er andet afsnit.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Anm: Ingen appetit på kød, sex og vold

12. august 2017, Information, Sektion 1, Side 17 (KULTUR), Tonny Vorm..., 430 ord, Id: e65e1d71

Det får voldsomme konsekvenser, da en kvinde nægter at spise kød i sydkoreanske Han Kangs prisvindende roman, '**Vegetaren**'.

Han Kang: 'Vegetaren'. Oversat af Julianne Wammen. Gyldendal. Er udkommet

Det starter med en rask beslutning.

Yeong-hye vil være **vegetar**. En morgen sætter hun sig på gulvet foran køleskab og fryser og propper både oksekød, svineslag, vakuumpakkede blæksprutter, ål og frosne dumplings i sorte skraldeposer.

»Er du blevet spliterravende vanvittig? Hvorfor i alverden smider du alt det ud?« udbryder hendes mand.

»Jeg havde en drøm,« lyder Yeong-hyes enkle forklaring.

Sådan starter sydkoreanske Han Kangs **Vegetaren**, der sidste år modtog den internationale Man Booker-pris.

Yeong-hyes nye livsstil starter en spiral af vold, begær og galskab, efterhånden som det går op for familie og venner, at hun mener det alvorligt. Yeonghye nægter at spise kød, og ikke nok med det: Hun nægter også at have sex med sin mand, fordi han lugter af kød.

Første del af bogen fortælles fra mandens synsvinkel, anden del fra svogerens, en middelmådig videokunstner, der er erotisk besat af Yeong-hye, og tredje del fra hendes hårdtarbejdende søsters synsvinkel. Ingen fatter, hvad der ligger bag Yeong-hyes beslutning, og alle omkring hende reagerer voldsomt.

Mere end menuen på spil

Som læser fatter man naturligt sympati for den stoiske Yeunghye, der nægter at give efter for omgivelsernes pres, selv om hun både voldtages, tvangsfordres og indlægges. I hvert fald indledningsvis.

Efterhånden som kødleden udvikler sig til en regulær spisevægring, spørger man sig selv, om ikke hun alligevel er blevet, ja, splittet og vanvittig, som manden siger.

I korte kursiverede passager røbes de tanker og drømme, der måske kan forklare Yeong-hyes beslutning. Hun er ved at blive kvalt i alt det kød, hun i tidens løb har spist, og hun har mareridt om både døde dyr, flænset kød, brutale slagterier og dryppende blod. Et sted i barndommen gemmer der sig tilmed mindst én voldsom oplevelse, som nu har fået Yeong-hye til - bogstavelig talt - at flygte ind i det spirende planterige og stoppe med at fortære dyr.

Der er for så vidt langt mere end menuen på spil i **Vegetaren**.

Det er selve rygraden i det kødglade, kvælende og mandsdominerede Sydkorea, Yeong-hye afviser, og som Han Kang (født 1970) stiller skarpt på i en gennemført litterær optik.

Julianne Wammen har oversat efter den engelske *The Vegetarian*, og den slags bliver jo indimellem diskuteret - hvorfor ikke originalen? - men det er der ingen grund til i dette tilfælde.

Vegetaren er båret af en stilsikker og sanselig sprogtone, der sammen med et dybt originalt og overrumplende plot binder læseren fra første til sidste side.

kultur@information.dk

Der er for så vidt langt mere end menuen på spil i '**Vegetaren**'. Det er selve rygraden i det kødglade, kvælende og mandsdominerede Sydkorea, Yeonghye afviser.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Anm: KOMMENTAR: En revolution har aldrig været nemmere

19. april 2017, Information, Sektion 1, Side 13, Rasmus Willig..., 618 ord, Id: e63786c3

Hvis alle blev **vegetarer** eller veganere, ville vi for første gang nogensinde opleve en rigtig revolution. Og en fredelig en af slagsen. Du skal blot droppe kødet og overtale tre andre til at gøre det samme.

Rasmus Willig er lektor i sociologi på RUC

Det er, som den franske sociolog Luc Boltanski har konstateret: Venstre-fløjen har altid ønsket en total revolution. Eller som den tyske socialfilosof Axel Honneth også for nylig har ytret: Venstrefløjen har altid ventet på kapitalismens endeligt, for først herefter vil der rejse sig et bedre samfund. Total revolution eller total kollaps.

Men det kommer nok aldrig til at ske. For når både en fransk og en tysk tænker kan blive enige, burde alt håb være ude.

Revolutioner er i øvrigt også besværlige. Ofte kedelige studiegrupper, dårlig punkmusik og for mange lunkne øl. Og hvad nu, hvis opskriften på en revolution slet ikke skulle vrides ud ad obskure intellektuelle, skrigehalse eller en fredagsbar, men i stedet blot kom på en tallerken? Den letteste og lige vej til en revolution går gennem maven og tilsyneladende ikke gennem hovedet. Hvis alle blev **vegetarer** eller veganere, ville vi for første gang nogensinde opleve en rigtig revolution. Og en fredelig en af slagsen. For de interesserede kunne formelen for at sætte revolutionen i gang følge den type af ulovlig pyramideforetagende, der lover et udbytte under forudsætning af, at alle led i en kæde gør præcis, hvad de er anmodet om. For at gøre formelen for revolution mere samtidig, kan vi krydre den med en konventionel liberal udbud og efterspørgselslogik.

Lad os teste formelen for sjov. Da jeg for nylig sad og nød forårssolen, gik der 434 mennesker forbi vores lille have.

Hvis de hver især holdt op med at spise kød og fik tre andre til det, som igen fik tre andre til det og så fremdeles, ville Danmark være kødfrit på 10 dage. Altså, hvis virkningen indtræffer på én dag. Det lyder lidt underligt, men jeg tror, den er god nok.

Det var pyramidelogikken.

Og i modsætning til den ulovlige pyramidelogik, hvor udbyttet går til nogle få i toppen, skulle alle få glæde af udbyttet, nemlig et nyt og grønt samfund. Så mangler vi kun efterspørgsel og udbudslogikken. 10 dages omstilling vil uundgåeligt lede til en enorm efterspørgsel på grønt.

Også en som vil være umulig at efterkomme. Men det mest interessante er, at vore landbrug sagtens ville kunne omstilles til at imødekomme efterspørgslen på kort tid. Ikke på 10 dage, men meget hurtigt.

Dårlig revolutionær

Blev der dyrket grønt til menneskeføde i stedet for dyrefoder på de danske marker, kunne vi nemt brødføde os selv og desuden have en klækkelig eksport.

Danmark er et landbrugsland.

Omkring 60 procent af vores areal er udlagt til landbrug, hvoraf størstedelen dyrkes. Det gør os til det mest intensivt dyrkede land i Europa og tæt på at være det mest intensive i verden.

80 procent af landbrugsjorden dyrkes til foder til vores enorme kødproduktion. Hertil importerer vi yderligere foder bare for at kunne følge med. Det hænger slet ikke sammen. Omlagde vi det i stedet til grøntproduktion, kunne vi brødføde os selv og eksportere til vores nabolande. Altså blive selvforsynende og eksportere.

Vi kommer ikke tættere på en revolution. Det skulle måske lige være, hvis hele omlægningen blev økologisk. Det ville betyde, at biodiversiteten ville forøges markant. Hvem ved, måske ville vores fuglebestand igen blive større? Sommerfuglene vende tilbage, og menneskene begynde at smile? Hvad er budskabet til dem, som vil den fredelige revolution? Du skal kun omvende tre til at droppe kødet. Hvis du ikke omvender tre, er du efter formlen en dårlig revolutionær. Og holder du ikke selv op med at spise kød inden for de næste 10 dage, er du slet nogen revolutionær.

Og husk det nu: Køb økologisk, og betal hvad det koster at spise revolutionært. Landmændene kan jo ikke levere varen, så længe ingen vil betale, hvad det koster at omstille til et nyt og bedre bæredygtigt samfund.

udland@information.dk

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Pølse med god samvittighed

13. maj 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 13, Johanne Ramskov Erichsen..., 878 ord, Id: e640c364

Hun var **vegetar** i fire år, indtil hendes craving for spegepølse gik amok. Men sangerinde Katinka Bjerregaard forstår ikke, hvorfor alle grøntsager ikke er økologiske. Faktisk mener hun, at der burde være et økologidiktatur.

Fra 1-10 hvor venstreorienteret er du? »En god 8' er. Jeg vil ikke sige, at jeg er revolutionær, men de venstreorienterede værdier og ideer om menneskesyn og solidaritet ligger dybt i min krop. Der har aldrig været nogen, der tvang holdninger ned over hovedet på mig, men mine forældre har altid fået mig til at tage stilling, og man skulle argumentere for sin holdning derhjemme. På et tidspunkt i mine teenageår prøvede jeg at have en ekstrem politisk holdning, men så bad min far mig om at huske, at der altid er to sider af en sag. Måske er det derfor, jeg er endt i den bløde ende af Enhedslisten i dag.« Fra 1-10 hvor madglad er du? »Det er virkelig et svært spørgsmål. For selvfølgelig er jeg glad for mad, det er jo lækkert. Nogle gange føles det bare, som om verden ikke passer til, hvornår jeg er sulten. Jeg har altid lyst til store måltider midt om natten, og engang stod jeg op klokken 2 for at lave konfekt. Når jeg er på turne, som lige nu, er der mange uger med knækbrød og kopnudler, for det er svært at spise ordentligt, mens vi er af sted.« Hvad finder man altid i dit køkken? »Der er altid smøreost fra Philadelphia. Det spiste min mor altid, så det smager af barndom.« Hvad er din livret? »Pizza! Helt klart.« Hvad kunne du - af politiske årsager - aldrig finde på at spise? »Æg fra burhøns. For et par år siden læste jeg en artikel om det, og siden har jeg ikke gjort det. Jeg har faktisk også været medlem af Anima, fordi de facede mig på Roskilde Festival, hvilket er et lidt unfair sted at fange folk - dér er man jo fuld og følsom det meste af tiden. Jeg har også været **vegetar**, fra jeg var 16 til 21 år, primært på grund af klima og miljø, men det kom selvfølgelig også til at handle om dyrevelfærd.

Min far sagde, at det bare var en fase, og så skulle jeg satme vise ham, at det var det ikke. Og det var faktisk nemt for mig at være **vegetar**, indtil min craving for spegepølse gik helt amok. Selv om jeg ikke er **vegetar** længere, har jeg stadig stor respekt for, hvordan dyr behandles og vores miljø, så hvis jeg spiser kød, så skal det være økologisk og ordentligt.« Hvad er din mest venstreorienterede madoplevelse? »I indre København er der en økologisk pølsevogn, som laver pølser fra fritgående dyr. Bare fordi man er venstreorienteret, behøver man jo ikke kun spise kogt broccoli. Det er dejligt, at man kan få en pølle med god samvittighed. Den pølsevogn blander to ting, jeg er vild med: fastfood og økologi.« Hvor ofte spiser du kød? »Normalt én til to gange om ugen. Jeg

forstår ikke, hvorfor folk ikke kan forstå, at man ikke behøver spise kød hver dag. Det er jo bare dumt.« Er der noget, du skammer dig over at elske at spise, fordi det ikke harmonerer med din politiske overbevisning? »Jeg elsker kopnudler, og jeg får ofte reprimander for det. Det er jo kun E-numre, men jeg kan simpelthen ikke slippe det.« Hvad gør du med rester? »Jeg prøver altid at spise mine rester, men det går ikke altid så godt, fordi jeg ikke er meget hjemme.

Når jeg er hjemme fra tour, kan jeg ikke købe stort ind, for så ender det med madspild, når jeg skal af sted to dage efter. Derfor fanges jeg i en dårlig spiral, hvor jeg mest bare spiser knækbrød og Philadelphia.

Og kopnudler.« Har du en madpolitisk kæphest? »Alle grøntsager bør være økologiske. Der burde slet ikke være mulighed for at købe andet. Der er så meget sprøjtegift i ikkeøkologisk grøntsager.« Hvad er den mest højreorienterede spise, du kan komme i tanke om? »Jeg tænker på bondemænd, stegt flæsk, sovs og kartofler. Ligesom jeg vil have et økologidiktatur, vil de have et sovsediktatur.« Hvad er det værste, venstrefløjen har tilført madkulturen? »At det handler om at vise sig selv og sin økologi frem.

Jeg føler, at et sted som Torvehallerne i København kun er for den kreative, venstreorienterede elite, og det bryder jeg mig ikke om. Hvis man ser på andre lande, er madmarkeder noget, der skaber fælleskab.

Torvehallerne er det modsatte. Det er for eksklusivt.

Det er gode råvarer, men det er jo primært foie gras og den slags, og det er de færreste, der kan være med der.«.

jore@information.dk

Fakta: Livretten

Katinkas hjemmelavede yndlingspizza Få en ven/ kæreste til at lave en pizzadej.

Lav en tomatsauce. Steg økologisk, hakket oksekød på en pande med krydderier og chili. Skær løg, oliven, rød peber og champignon ud i små skiver.

Smid den dåse med ananas, du har i skabet, i skraldespanden! Put ost på toppen. Masser af ost! Og hvidløgsolie! Så kører pizzabussen.

De røde spiser

De Røde Spiser - Danmarks eneste venstreorienterede madmagasin - politiserer hver uge alt det, vi putter i munden. Mad er gennemsyret af identitet og ideologi: Hvem er vi, hvor

kommer vi fra, og hvem vil vi gerne være, når vi spiser? Et fornuftigt venstreorienteret menneske bør selvfølgelig spise venstreorienteret mad. Men hvad er det? Hvor ligger bælgrugter på den politiske skala, og er hummeren egentligt rød eller blå?.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

Vegansk aktivist: Kødspisere har bevidst eller ubevidst truffet det valg, at de vil bidrage til mishandling af dyr

19. oktober 2017, Information, Sektion 1, Side 12, Mette-Line Thorup..., 1782 ord, Id: e676eda6

De kalder svin for slaver og tager til Århus Slagtehus for at se køer med store bange øjne blive aflivet, mens de demonstrerer mod animalsk fødevareproduktion. Veganismen og veganaktivismen breder sig. Information tog til gruppen Vegan Changes første offentlige debatmøde.

Det er lidt uheldigt, at min paninis mozzarella - der efter veganeres opfattelse er blevet til som følge af udbytning af køer - hænger smeltende fra læber til brød i det øjeblik, at Ulrik Myrtue fra Vegan Change indleder sit oplæg på den århusianske Fairbar.

Bag ham er der et billede af fire dyr. Hund og kat er ven. Kylling og gris er mad.

Det er ikke i sig selv nogen revolutionerende konstatering.

Men hvis man tænker dybere over, hvorfor det er sådan, kan man muligvis finde frem til, at denne praksis er et resultat af kulturel manipulation, hvor det fremstilles som en eviggyldig sandhed, at kød er den eneste rigtige kilde til protein, og at man skal drikke mælk for at få kalsium, forklarer Ulrik Myrtue. En halv time i forvejen har et andet af Vegan

Changes omkring ti medlemmer, Sophia Nox, forsøgt sig med et bevidsthedsudvidende eksperiment på mig, som måske kunne være kimen til forandring.

Da jeg var barn, holdt vi får. De fik lam, og vi gav nogle af dem flaske med mælkeerstatning. Men vi slagtede dem også. I mange år af min barndom brød jeg mig ikke om at spise lammekød. Det kommer jeg pludselig i tanke om, da vi taler om dyrs lavere rangerende placering i civilisationen, til trods for at de er levende, sansende væsner.

»Det er det interessante. Hvorfor starter vi med at have den holdning til dyr, når vi er børn? Det viser, at den kultur, vi opdrages i, og som præger vores opfattelse af, at dyr må udnyttes og undertrykkes, kan forandres,« forklarer Sophia Nox.

Kan vi alle sammen komme tilbage til barndommens instinktive respekt, varme og optagethed af de andre dyr på kloden, vil aktivisterne fra Vegan Change i det lille ikke helt fyldte cafelokale, hvor de serverer hjemmebakket veganerkage og tilbyder plantemælk til kaffen, have opfyldt deres mål.

Det er deres mission, og denne oktoberaften holder gruppen for første gang informations- og debاتمøde om veganisme, inviteret af den frivilligt drevne nonprofit-bar på Nørre Allé i Aarhus.

Fuglemenstruation

Veganismen og den veganske bevægelse breder sig, og der bliver flere og flere som Ulrik Myrtue og Sophia Nox, der holder sig væk fra både kød, fisk, mælkeprodukter og æg. Ifølge Politiken, som jævnligt skriver om fænomenet i avisens madsektion, har veganske facebookgrupper fået tusindvis af medlemmer på få år - næsten 18.000 danskere deler opskrifter og billeder af vegansk mad i en lukket facebookgruppe.

Supermarkederne får flere og flere veganske produkter på hylderne, og på de sociale medier og diverse blogs er der masser af opskrifter på kødfri retter. Dansk Vegetarforening anslår, at cirka 25.000 danskere er veganere, og det er især unge, ligesom Ulrik Myrtue og Sophia Nox, der vælger den veganske udgave af vegetarismen.

Man kan, som Ulrik Myrtue forklarer, bare spise vegansk. Men man også vælge at gå den mere aktivistiske vej og »bidrage til at få andre til at tænke over, hvordan man kan afstå fra at udnytte og mishandle dyr«. Det gør et stigende antal aktivister i grupper som bl. a. Anonymous for the voiceless, Go Vegan, Dyrenes Alliance, Direct Action Everywhere og Anima.

I sommer fik århusianerne i Vegan Change stor medieopmærksomhed, fordi en blogger med tusindvis af følgere lagde billeder op af en af deres aktioner i Netto, hvor de havde skiftet de sædvanlige prisskilte ud. I stedet for svinekød i strimler stod der nu for

eksempel, »død gris i strimler«. På hylden med æg stod der »fuglemenstruation«. Ulrik Myrtue viser et billede af blodpletter på asfalt og siger, at han godt kunne have vist noget der var værre.

Gruppen har deltaget i dyrevelfærdsmarcher, demonstreret foran fødevareproducenter som Arla og Århus Slagtehus, hvor kørerne står udenfor og venter på at blive aflivet ved at få skåret halsen over.

»Man kan se en del, fordi det er et gammelt slagteri, som er ret åbnet.

Køerne kigger på os med angste øjne, og vi får øjenkontakt. De står og skubber og er urolige. Og når jeg ser på det her billede med blod, må jeg spørge mig selv om, at hvis jeg ikke kan lide at se det, hvordan kan jeg så forsvare at spise det,« spørger Ulrik Myrtue.

Tesfayes livsstil

Men aftenen har også til formål at udrydde fordomme om veganske aktivister som en samling »terrorister« med ekstreme holdninger og vaner, der ser ned på folk, der spiser kød.

Den forestilling fik ekstra vind i sejlene for nogle måneder siden, da nogle veganere havde givet Centerslagteren i Albertslund dårlige anmeldelser.

En shitstorm udviklede sig mod slagteren. Den lokale avis tog sagen op, hvorefter den socialdemokratiske politiker Mattias Tesfaye, der havde fået nys om sagen, skrev til sine godt 44.000 følgere på Facebook, at han efterhånden var »ved at være godt og grundigt træt af denne anmassende veganerbevægelse, der gør livet surt for en ganske almindelig slagter, der bare passer sit arbejde og sin butik«. Også Socialdemokratiets formand Mette Frederiksen støttede op om slagteren. Et par dage senere, hvor hun handlede ind i forretningen, vist nok leverpostej, skrev hun efterfølgende på Facebook: »En god slagterbutik er blevet hetzet af nogle veganere.« En kødkrig med arbejderklasseundertoner udviklede sig, for veganerne mener omvendt, at det er dem, planteæderne, der bliver hetzet af kødspiserne, også kaldet carnister.

De bliver fremstillet som »en vegansk mafia«, men afviser, at der er noget som helst koordineret over aktioner som den mod slagteren i Albertslund, hvis søn i øvrigt ifølge et nu fjernet opslag på Facebook glædede sig over den gode reklame, shitstormen gav anledning til.

Veganerne på cafeen Fairbar opfatter sig heller ikke som livsstilspoliti over for arbejderklassen og fortæller, at de er en blandet flok af studerende, men også folk med almindeligt fast arbejde i alle aldre.

33-årige Sohia Nox, der som privatperson skrev en af de dårligere anmeldelser på Centerslagterens hjemmeside, er opvokset i Nordjylland og bor det meste af tiden i en lille nordjysk landsby. Det er ikke sådan, at naboerne - hvoraf mange er landmænd - ved, at hun er vegansk aktivist. Det er bedst at afpasse sine informationer og vente til den rigtige situation opstår, før man går i dialog, mener Sophia Nox.

For veganere som Sophia Nox er det dyreetiske aspekt, det vigtigste i forhold til at være veganer. Selvom hun også fremhæver, at det gavner helbred og miljø. Selv er hun opvokset i en altspisende familie, men har spist vegetarisk, siden hun flyttede hjemmefra, og vegansk fra begyndelsen af 2017.

Hun var mest bekymret over, om hun kunne undvære ost. Men da jeg spørger hende, hvad der er det værste, mennesker gør mod dyr, er det fårene, der er blandt de mest lidende.

Det er ifølge Sophia Nox et godt eksempel på menneskers rovdrift, når australske får dør af overophedning, fordi deres ejere har avlet på dem, så de fremstiller så meget uld som muligt.

»Det sætter ens nydelse ved et par uldskokker i perspektiv,« siger Sophia Nox.

Sophia Nox har læst arkæologi og ved godt, at mennesket har spist kød siden stenalderen. Men hun fremhæver, at livet dengang var langt mere fysisk krævende end i dag, nu hvor man tilmed i hvert fald i Vesten har mange muligheder for at undlade at spise kød.

Alligevel kan tonen på Facebook blive temmelig hård mellem kødspisere og veganere. Veganere kan blive »grøntsagsludere«, mens en veganer kan skrive: »Tyrekalvene slås ihjel efter få timer - så du kan få 'din' mælk. Og hvis det er en kvie, skal hun selvfølgelig voldtages, så hun også kan give mælk til sin ejer.«.

Prædikende?

Jeg spørger Sophia Nox, hvordan hun har det med kødspisere.

»Jeg kan godt acceptere, at folk spiser kød. Men jeg kan ikke respektere det. Det er et valg, de har truffet bevidst eller ubevidst, at de vil bidrage til mishandling af dyr. Det ville være det samme som at bede mig respektere en pædofil, der forgriber sig på børn. Veganeres manglende respekt for folk, der slår andre levende væsner ihjel, kan godt være medvirkende til, at det bliver voldsomt indimellem. Vi får mange kommentarer på nettet, og der er også veganere, der ikke lægger fingrene imellem,« siger hun.

En britisk undersøgelse har vist, at hvis veganeres argumentation bliver for prædikende, gør det folk mindre tilbøjelige til at droppe kødet.

»Jeg tror, man kan komme rigtig langt med at inspirere folk. Jeg har en lille butik, hvor jeg sælger planter, grøntsager og frugter. Og det er populært i den landsby, hvor jeg bor, fordi det er egen avl. Jeg tror, der er mange indgangsvinkler til, om vi skal spise plantebaseret eller animalsk.

Det kan man så supplere med noget mere konfrontatorisk og aktivistisk.

Det kan godt være, det skræmmer nogle væk. Den risiko løber man altid som aktivist. Men det tiltrækker også andre,« siger Sophia Nox.

I pausen inden veganerquizen spørger jeg en ung kvinde blandt publikum, om hun kunne tænke sig at blive veganer. Det er Ulrik Myrtues kæreste. Hun overvejer det, men synes, det er svært, når hun holder så meget af forskellige animalske produkter.

»Men forleden fik jeg noget seitan (hvedeprotein, red.), der smagte præcist som pulled pork. Jeg blev også helt glad, da jeg smagte flødeskum lavet på soyamælk. Det troede jeg ikke, man kunne. Det gode er, at der kommer flere og flere veganske produkter, og så er det ikke så svært,« siger hun.

mlt@information.dk

Jeg kan godt acceptere, at folk spiser kød.

Men jeg kan ikke respektere det.

Det ville være det samme som at bede mig respektere en pædofil, der forgriber sig på børn Sophia Nox Vegansk aktivist.

Fakta: FAKTA Hvad er en veganer?

»At være veganer defineres som en måde at leve på, der søger, så vidt det er praktisk muligt, at ekskludere alle former for udnyttelse og mishandling af dyr til produktion af mad, beklædning og andre formål. I praksis betyder det, at veganere bestræber sig på at undgå alle former for animalske produkter som kød, æg, mælk, honning, læder, uld, produkter testet på dyr, cirkus på dyr, zoologiske haver med mere.« Kilde: Organisationen The Vegan Societys definition på en veganer, som Sophia Nox fra Vegan Change bl. a. henholder sig til.

FAKTA Forskellen på veganere, **vegetarer** og lignende

Veganere spiser hverken kød, æg eller mælkeprodukter, og sædvanligvis heller ikke honning.

I det hele taget bruger de ikke produkter fra dyr, f. eks. læder, silke, uld, lanolin og gelatine.

Kostveganere spiser en vegansk kost, men afstår ikke nødvendigvis fra at bruge læder, silke og andre produkter fra dyr.

Lakto-ovo-vegetar. Det er mest almindeligt, at **vegetarer** spiser både æg og mælk. De kaldes **lakto-ovo-vegetarer**. Nogle spiser kun mælkeprodukter og kaldes **lakto-vegetarer**.

Semivegetar. Semivegetarer spiser mindre kød end gennemsnittet.

En semivegetar er dermed ikke **vegetar**.

Pescovegetar. Pescovegetarer spiser fisk og fiskeprodukter og er derfor ikke egentlige **vegetarer**.

Kilde: Fødevarestyrelsen.

- Sophia Nox er medlem af aktivistiske Vegan Changes, som kæmper for at få flere til at tænke over, hvordan man kan afstå fra at udnytte og mishandle dyr: »Jeg tror, man kan komme rigtig langt med at inspirere folk. Der er mange indgangsvinkler til, om vi skal spise plantebaseret eller animalsk. Det kan man så supplere med noget mere konfrontatorisk og aktivistisk. Det kan godt være, det skræmmer nogle væk. Den risiko løber man altid som aktivist. Men det tiltrækker også andre,« siger hun. Foto: Tor Birk Trads
- Vegan Change under gruppens første informations-og debatmøde om veganisme på den frivilligt drevne nonprofit-bar Fairbar på Nørre Allé i Aarhus. Foto: Tor Birk Trads

---

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Klimaaktivister: Det er tid til maksimal modstand

29. april 2017, Information, Sektion 1, Side 6, Charlotte Aagaard..., 609 ord, Id: e63ba6f6

Arrangørerne bag lørdagens globale klimamarcher frygter, at Donald Trumps klimapolitik vil få hele Parisaftalen til at smuldre.

»Når folket demonstrerer, er vi nødt til at lytte.« Sådan lød præsident Barack Obamas reaktion, da hundredetusinder af amerikanere for tre år siden gik på gaden for at demonstrere imod klimaforandringerne.

Lørdag løber Folkets Klimamarch af stabelen for anden gang - blandt andet i København, hvor arrangørerne forventer, at flere tusinde danskere vil slutte sig til marchen, der i eftermiddag følger en rute både til fods og til vands fra Christiansborg Slotsplads.

For tre år siden var formålet med marchen at få USA og resten af verden til at tilslutte sig den globale klimaaftale, som blev forhandlet på plads i Paris året efter. Og det lykkedes. I dag demonstrerer deltagere over hele verden for at redde aftalen, som er kommet i fare efter valget af Donald Trump.

USA's nye præsident har da også brugt sine første 100 dage i Det Hvide Hus til at rulle en række af Obamas klimabeslutninger tilbage.

Trump har bl. a. bekendtgjort, at det nuværende forbud mod nye kulminer vil blive ophævet.

Han agter desuden at rulle den såkaldte Clean Power Plan, der skulle mindske udledningen af CO₂-udledningen fra de amerikanske kraftværker, tilbage.

Tid til modstand

I et interview med The Washington Post understreger en af de oprindelige initiativtagere til marchen, klimaaktivist Bill McKibben, at Trumps initiativer bringer Parisaftalen i fare.

»Den fossile brændselsindustri har fået en af deres egne i Det Hvide Hus; en mand, der vil tillade olieboringer i flere fredede naturområder; en mand, der mener, at den globale opvarmning er et falsum.

Så denne gang er vores opgave at yde maksimal modstand,« siger han.

Trump har foreslået massive nedskæringer i det amerikanske miljøagenturs budgetter, udstedt dekretter med det formål at sætte turbo på konstruktionen af nye olieledninger og olieboringer til havs. Præsidenten har ganske vist meddelt, at USA vil opretholde sin tilslutning til Paris-aftalen, men ifølge flere klimaeksperter underminerer hans initiativer i praksis hele aftalen.

»Det åbne spørgsmål er, hvordan nøglelande som Kina, Indien og Brasilien reagerer, når USA ikke lever op til sine nationale mål for reduktion af CO2-udledninger,« sagde klimaforsker Robert Stavns for nylig til New York Times.

Den vurdering er den danske antropolog Sara Gløjmar Berthou, medarrangør af lørdagens klimamarch, meget enig i.

»I praksis bakker Trump ikke op om Paris-aftalen, og det kan få meget alvorlige konsekvenser, ikke bare for USA's CO2-udledning, men for hele aftalen. Hvis USA ikke overholder Paris-aftalen, bliver der skabt en præcedens, som kan betyde, at andre landet også bakker ud,« siger hun.

»Man må ikke glemme, at hele Paris-aftalen er frivillig, så Trumps politik kan få katastrofale konsekvenser for os alle sammen.« Ikke nok at blive **vegetar** Sara Gløjmar Berthou mener, at det er vigtigt at understrege det politiske ansvar for at finde løsninger på klimaudfordringen: »Jeg har forsket i den omsiggribende tendens til at lægge ansvaret for klimaløsninger over på den enkelte. Uanset hvor meget, vi hver især er bevidste forbrugere, der holder op med at spise kød og køre bil, er det langt fra nok til at løse klodens klimaproblem. De løsninger, vi har brug for, skal være langt mere omfattende,« siger hun.

Lørdagens march bakkes op af en række NGO'er samt venstre-fløjspartierne Alternativet og Enhedslisten, mens de større partier er fraværende. Det overrasker ikke Sara Gløjmar Berthou.

»Der er jo ikke nogen af dem, der støtter den politiske og økonomiske omstilling, som er nødvendig for at løse de her problemer. De etablerede partier og organisationer støtter jo alle væksten uden at diskutere, hvordan den kan blive bæredygtig.«

caa@information.dk

I praksis bakker Trump ikke op om Paris-aftalen, og det kan få meget alvorlige konsekvenser, ikke bare for USA's CO2-udledning, men for hele aftalen Sara Gløjmar Berthou Antropolog.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal

slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssytemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

KLUMMEN

22. august 2017, Information, Sektion 1, Side 4, Karen Syberg..., 724 ord, Id: e66186e3

Følelsernes politik er glad for enkle og entydige løsningsforslag. Forbyd burkaer! Luk muslimske friskoler! Men de løser ingenting, fordi de ikke ser problemernes rette kontur. Eneste resultat er, at evnen til at håndtere kompleksitet og udholde spændinger falder.

Forleden, da jeg i anden anledning var i avisarkivet, faldt jeg over en kommentar, jeg selv havde skrevet i juli 2009, altså for godt og vel otte år siden.

Den handlede om, hvordan meninger truede med at overtrumfe konkret viden i den offentlige debat. Dengang var DF's Peter Skaarups udtalelser om følelsers forrang for viden i politik endnu fremtid. For slet ikke at tale om Donald Trump.

Sådan er det ikke længere. Konfronteret med min gamle tekst, blev jeg ramt af, hvor effektivt det, jeg dengang kun opfattede som en truende tendens, i mellemtiden har sat sig på den demokratiske debat.

»Det er klart, at der er nogle åbenlyse fordele ved at isolere sit synspunkt fra en større sammenhæng: Man er klar i mælet.

Man har en mening, som man kan overskue. Man har skaffet sig en platform, hvor man kan stå fast,« skrev jeg.

Jeg frygtede ganske vist også, at det klare mæle kunne blive stadig mere populært, fordi den moderne verden er uoverskuelig, kompliceret og kræver mere indsigt, end man som enkeltperson orker at tilegne sig.

»Så er det nemmere at gøre spørgsmålet til en sag, der kan ordnes med konkrete tiltag,« konstaterede jeg. Men som et fremtidsscenario.

Det var dengang.

Nu kræver Socialdemokratiets forkvinde, Mette Frederiksen, alle muslimske friskoler lukket, og hun bruger som led i sin argumentation, at en friskole, der tager udgangspunkt i islam, »ikke er en del af majoritetskulturen i Danmark«. Hvad så med buddhister og jøder? Eller Indre mission og Tidehverv? Eller **vegetarer** og økologer for den sags skyld? Grønne friskoler findes jo allerede på Amager. Hvordan skal børnene nogensinde blive integreret i det omgivende 'brug og smid væk'-samfund efter årevis med grøn dannelse? Og hvor blev den grundlovsfæstede religionsfrihed lige af? Men klar i mælet, dét er fru Frederiksen.

En anden, der var klar i mælet, var den konservative ordfører, som forleden i morgenradioen ville have burka og niqab forbudt.

Fordi man skal kunne se folk i øjnene, når man færdes i det offentlige rum, sagde hun. Og så gentog hun det. Og gentog det: Man skal kunne se folk i øjnene, når man færdes i det offentlige rum, det var derfor, hun ville have burkaer og niqabber forbudt. Samme argument har Dansk Folkepartis Martin Henriksen brugt. Vi skal kunne se hinanden i øjnene, når vi går forbi hinanden på gaden.

Men så skulle de jo også kræve solbriller forbudt? Denne simple konsekvens er åbenbart ikke faldet dem ind, de stoler på, at de kan nøjes med at gentage deres færdigsyede udsagn.

Herefter stopper tanken.

Jeg gyser selv, når jeg ser en niqab eller en burka - selv om det mest er i Nordafrika og Mellemøsten, jeg har set dem - i mine vestlige øjne ligner de den hæsligste mandsdominans, men endnu har jeg ikke hørt et sagligt underbygget argument for, at et forbud skulle gøre kvinderne friere i Danmark.

Skal man vise ansigt som borger, når man skal have pas og kørekort for eksempel, duer det selvfølgelig ikke at ville fotograferes i burka. Men derudover er en belysning af konsekvenserne ved et forbud lige så tilhyllet, som det man vil forbyde.

Derfor gyser jeg endnu mere, når jeg hører argumentationer som ovenstående.

Hvorfor, forsøgte jeg for otte år siden at forklare sådan her: »I længden kan denne måde at håndtere problemer på vise sig mere ødelæggende end de enkeltsager, man vil gribe ind over for.

Den fremelsker nemlig entydighed i tanken, hvor uafgjort flertydighed ville svare bedre til problemernes rette konturer.

Og for det første bliver problemerne ikke løst, når de isoleres.

For det andet slår tankeformen indad i psyken. Evnen til at udholde spændinger, til at leve i en verden, hvor mange problemer ikke har en entydig løsning, men måske tværtimod ændrer sig eller ligefrem yngler undervejs, evnen til i det hele taget at håndtere kompleksitet forringes. Det fører til lukkede, defensive, formynderiske mennesker, som er utilbøjelige til at lytte til noget, der forstyrrer deres veltilrettelagte 'sag'. «Er dét, hvad vi vil have?» spurgte jeg i 2009.

Det er det, vi har fået, svarer jeg i 2017.

Karen Syberg er kulturjournalist og forfatter. Klummen er udtryk for skribentens egen holdning.

debat@information.dk

Konfronteret med min gamle tekst, blev jeg ramt af, hvor effektivt det, jeg dengang kun opfattede som en truende tendens, i mellemtiden har sat sig på den demokratiske debat.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

En investering, der kun giver god samvittighed

31. oktober 2017, Information, Sektion 1, Side 10, Rasmus G. Svaneborg..., 844 ord, Id: e67af68a

Den Økologiske Jordbrugsfond forsøger i disse måneder at rejse kapital til at opkøbe konkursramte landbrug - de opkøbte landbrug skal gøres økologiske til gavn for miljøet og for at sikre et generationsskifte fra aldrende konventionelle landmænd til yngre økologiske. I aftes holdt fonden orienteringsmøde, hvor potentielle investorer blev indført i projektet.

Det danske landbrug står over for store udfordringer. Landbrug går konkurs på daglig basis, mange af de tilbageværende landmænd står i milliongæld, og deres gennemsnitsalder er ifølge Landbrugsavisen knap 53 år.

Et generationsskifte er nødvendigt og uundgåeligt, og det skifte skal gå i grøn og økologisk retning.

Det er Den Økologiske Jordbrugsfonds mål, og i disse måneder forsøger fonden at samle investeringer, så fonden kan opkøbe konkursramte landbrug.

For at rejse investeringer afholdt fonden, der er stiftet af Danmarks Naturfredningsforening og Økologisk Landsforening, i aften et orienteringsmøde om projektet i Informations kantine. Fonden vil købe konkursramte landbrug og lade yngre landmænd overtage landbrugene for at drive dem videre økologisk.

Dermed undgår den nye generation at skulle forgælde sig ved at købe gældsramte landbrug, samtidig med at der er en miljømæssig gevinst ved at skifte konventionelle landbrug ud med økologi.

»Det her er en ny måde at engagere sig på. Indtil nu har man kunnet købe økologiske fødevarer, men nu kan man så investere i økologi ved at købe aktier i fonden og dermed tage sit engagement et skridt højere op,« siger Rikke Lundsgaard, landbrugspolitisk seniorrådgiver i Danmarks Naturfredningsforening.

Den Økologiske Jordbrugsfonds mission har to formål: De vil skabe flere økologiske landbrug, og de vil sikre et økologisk generationsskifte, således at de landbrug, hvor landmanden i de kommende år går på pension, ikke bliver opkøbt af storindustrien, men i stedet overtaget af landmænd med økologiske værdier.

Til missionen skal fonden rejse 30 millioner kroner fra enkeltpersoner og virksomheder. Når det er sket, forventer fonden at kunne tage et realkreditlån og ende med en samlet kapital på omkring 100 millioner kroner. Investorerne skal dog ikke forvente, at deres investeringer giver et stort afkast. Målet er miljøet foran profit.

Hvis det lykkes fonden at rejse de 30 millioner kroner og få lånet i hus, vil det dog være en spæd start, fonden kan præstere. De omkring 100 millioner kroner vil kun række til at købe få landbrug.

»Det er klart, at hvis vi snakker kvægbrug, så er det nok kun fem.

Men hvis vi snakker om specialiserede grøntssagsproduktioner, kan vi nok købe ti,« siger Rikke Lundsgaard.

Den store vision er derfor at få afprøvet modellen og vist, at der er en alternativ måde at finansiere købet af landbrug og produktion af økologi på.

Aktier for 25.000 kroner

Folk kan købe aktier i fonden for minimum 25.000 kroner, og det er ikke en investering, man kan spinde guld på. Det generer dog ikke Rasmus Blædel, der er mødt op til orienteringsmødet for at lære mere om projektet, inden han muligvis selv køber aktier i fonden.

»Afkastet er ikke så vigtigt for mig. Men dels er det en god ting at støtte, og dels tror jeg ikke, at afkastet er så meget mindre, end man får i banken,« siger han.

Rasmus Blædel er ph. d. i etnologi, og han har forsket i, hvilke ejerskabsformer der er blevet mulige i landbruget efter liberaliseringen af landbrugsloven. For ham er projektet interessant, fordi det lægger op til at kunne løse det problem, der er forbundet med det kommende generationsskifte i landbruget. »Dem, der sidder på gårdene, kan ikke få lov til at sælge dem, fordi de har forgældet sig så dyrt, at kun en ejer, der vil betale mere end jorden er værd, kan få lov til at købe den af banken. Derfor sidder den nuværende generation i en skruetvinge, som måske endda er endnu værre for den kommende generation, hvis de ikke kan komme ind i landbruget,« siger Rasmus Blædel om de forgældede gårde.

De færreste unge landmænd har nemlig råd til at købe sig ind på de forgældede gårde, og det kan projektet løse ved at købe landbrugene for dem. Det vil han gerne støtte.

Selv om fonden kun kan købe et beskedent antal landbrug, kan projektet hjælpe med at sætte gang i udviklingen mod et mere økologisk landbrug. Derfor er Charlotte Brandrup mødt op til orienteringsmødet.

Til daglig er hun digital redaktør på forlaget Gyldendal, økologi er en mærkesag for hende, og for at skåne miljøet er hun **vegetar** og køber biodynamisk mad. Og så har hun lige solgt sin andelslejlighed med en gevinst, hun gerne vil investere i Den Økologiske Jordbrugsfonds projekt.

»Jeg vil gerne investere i noget, der miljømæssigt og politisk giver mening. Og her kan jeg være med til at fremme et bæredygtigt landbrug, i stedet for bare at investere i en eller anden kapitalfond,« siger Charlotte Brandrup.

Fonden mangler dog stadig adskillige millioner, før projektet kan realiseres. Pengerejsningen begyndte den 1. september og har deadline den 30. november. På nuværende tidspunkt har fonden samlet syv millioner kroner, otte til ti hvis man tæller de endnu ubetalte erklæringer om investering med, ud af de ønskede 30 millioner kroner.

»Det skal gerne gå lidt hurtigere nu,« siger Rikke Lundsgaard fra Danmarks Naturfredningsforening og forklarer, at der er blevet downloadet 1.200 tegningsblanketter, som venter på at blive udfyldt.

Ved orienteringsmødets afslutning markerede langt størstedelen af de omkring 80 fremmødte, at de er langt i overvejelserne om at købe aktier i Den Økologiske Jordbrugsfond.

rasv@information.dk

- Den økologiske Jordbrugsfond, stiftet af Danmarks Naturfredningsforening og Økologisk Landsforening, vil købe konkursramte landbrug og lade yngre landmænd drive dem videre økologisk. Til missionen skal fonden rejse 30 millioner kroner fra enkeltpersoner og virksomheder. Foto: Finn Frandsen/ Ritzau Foto

---

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

Anm: Debat: KOMMENTAR Debatten om pesticider er giftig

21. oktober 2017, Information, Sektion 1, Side 20 (DEBAT), Rose Kristoffersen..., 831 ord, Id: e677b08f

Debatten om landbrugets pesticidforbrug er kørt af sporet. Enten er landmænd nogle svin, der ufølsomt hælder gift på ens grøntsager; eller også er alle former for pesticider absolut uproblematisk. Det er tid til en klassisk risikoanalyse.

Rose Kristoffersen er ph. d.-studerende i agroøkologi ved Aarhus Universitet og frivillig i Tænk tanken Frej

Disclaimer: Jeg synes ikke, at Esben Lunde er en cool fyr, at landbrugspakken var fed, eller at det danske pesticidforbrug er ukritisabelt. Men hver gang der er noget i medierne om pesticider, gruer jeg for at åbne Facebook. Folk, jeg har så meget respekt for, som normalt står op for folk, der bliver sparket til, og som ved, hvad ord betyder, vender pludselig på en tallerken.

De taler nu om landmanden, som Asger Aamund taler om de arbejdsløse, og Pernille Vermund taler om muslimer. Landmænd bliver fremstillet som magtfulde, kyniske typer, der hælder gift på dine grøntsager uden medfølelse for natur eller nuttede dyr. Ja, du er med til at skabe frygt og dæmonisere, når du insisterer på at forsvare en forside med gasmaske og rumdragt og på at sige ordet 'gift' så hyppigt, som en anden vil sige 'barnebrude'.

Nu er det dig, der graver grøfter og umuliggør samtalen, der kan skabe nye spændende muligheder for landbrug og miljø. Landmænd er mennesker, og dine ord sårer ham og hende, som det sårer den arbejdsløse, der bliver stemplet som doven. Jeg ved, du er bekymret og forsøger at være kritisk og politisk. Men det, du gør nu, er at skabe frygt. Og det skal vi aldrig acceptere - hvor god intentionen end er.

Tog du gift i sidste uge?

Er jeg da sikker på, det ikke er farligt? Næh. Men vi har efterhånden ret meget viden, der gør os i stand til at vurdere, om fordelene opvejer ulemperne.

Du laver en risikoanalyse, inden du kysser en sød person, du har lige har mødt (han/ hun kunne jo have en meget smitsom sygdom, meeeen hvad er sandsynligheden?). Du gør det, når du gør rent. Her vil du gerne slå bakterier og svampesporer ihjel uden at forgifte dig selv eller dine omgivelser. Men du kalder ikke opvaskemiddel, varmt vand og håndsprit for 'gift'. Du siger heller ikke: »Jeg tog gift hele sidste uge«. Du siger: »Jeg var på en penicillinkur i sidste uge.« Ordet 'gift' leder tankerne hen på noget, der er akut farligt for mennesker og dyr. Der er hverken en akut fare eller en skadelig langtidseffekt ved at spise et æble med pesticidrester eller ved at drikke vand fra en lukket boring.

Vær kritisk

Det betyder absolut ikke, at vi bare skal sprøjte løs, men vi er nødt til droppe unødigt frygt og diskutere ud fra det faktum, at verden ikke er sort/ hvid. Et ukrudtsmiddel slår ikke dyr ihjel, men hvis vi erstatter ukrudtsmidlet med mekanisk bekæmpelse, er vi helt sikre på, at vi klipper en hel masse regnorme over (og nej de bliver ikke til to, men de kan faktisk regenerere op til 100 led). Det er kompliceret og besværligt, men vi er nødt til at lave vores risikoanalyser baseret på den viden, vi har.

Det, jeg ikke forstår, er, at enten synes man, at pesticider er så farlige, at de skal forbydes helt - gerne omgående, eller også er alle former for pesticider absolut uproblematisk, og det er helt umuligt at forbedre noget. Jeg synes, det er naturligt at være kritisk over for pesticider på samme måde, som vi kan være kritiske over for andre ting uden at være fanatiske. Jeg er kritisk over for vores kødproduktion, og synes vi skal skære kraftigt ned, men ikke at alle skal være **vegetarer**. Jeg er kritisk over for vores brændstofforbrug, men jeg synes ikke, vi skal forbyde at flyve.

Der er masser af grunde til at være kritisk over for den nuværende praksis. Jeg hører ordet 'forsikringsprøjtning' så ofte, når jeg taler med landmænd. Vi har hvede efter hvede på alt for mange marker. Vi bliver ved med at dyrke kornsorter, der er modtagelige over for sygdomme. Forbrugere bliver ved med at efterspørge de æbler og kartofler, der skal sprøjtes allermest. Vi bruger de samme midler igen og igen, så der opstår resistens (men godt nyt til økologerne - hvis vi ikke drastisk ændrer praksis, er vi alle sammen økologer om et par år, når ingen af vores midler længere har en effekt).

Vi gør alt for lidt for at sikre levesteder og føde for nyttige organismer.

Landmændene er så økonomisk pressede, at de ikke tør afprøve nye metoder. Markerne og bedrifterne er blevet så store, at det er svært at lave en ordentlig ukrudtsmonitoring. Vi har haft et EU-direktiv siden 2009, der siger, at kemisk bekæmpelse skal være den sidste løsning. Det er en pissegod idé, men det er mildt sagt temmelig langt fra at være implementeret.

Så husk at være kritisk, men husk også, at verden ikke er sort/ hvid. Jeg kan ikke love enkle svar på en kompleks verden, så kom op af skyttegravene og vær med til at finde løsninger på de udfordringer, vi har. Prøv at være nysgerrig, stil spørgsmål og ret dine frustrationer mod dem, der faktisk sidder på magten. Landbruget er en del af løsningen, og vi er nødt til at samarbejde om at få det her land til at køre.

debat@information.dk

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Debat: KOMMENTAR: Kage, feminister og muslimer er opium for folket

30. marts 2017, Information, Sektion 1 (1. Sektion), Side 21 (DEBAT), Amalie Langballe..., 855 ord, Id: e6307e55

Hvad skal vi egentlig svare, når fremtidige generationer står med en hærget klode og spørger, hvorfor vi ikke gjorde mere? Gad vide, om de stiller sig tilfredse med et: 'Åh, ved I hvad, der var så mange kager at gå op i' eller 'vi blev jo nødt til at tage den debat om muslimer en gang til'.

Henter billede...

Amalie Langballe er journalist

Her den anden nat forestillede jeg mig, at jeg var blevet gammel (omkring 60) og sad til en familiefødselsdag.

Jeg havde et cirka 12-årigt barn til bords. Den planet, hvorpå familiefødselsdagen foregik, var præget af klimaforandringer.

Fremtiden var usikker for min 12-årige borddame.

Hun ville vide, hvad jeg gjorde i sin tid. Mens den var der.

Tiden altså. Jeg svarede, at jeg blandt andet var **vegetar** og altid sorterede mit affald. Så spurgte hun, hvorfor jeg ikke var blevet veganer, og hvad med bæredygtighed helt generelt: Havde jeg været en ansvarlig forbruger? Og hvad med politisk aktivisme? Jeg svarede, at jeg havde haft lidt travlt med at fortælle mine mænd, hvordan de skulle opføre sig - gerne på skrift i diverse danske medieproduktioner.

Så bemærkede hun, at det ikke lød, som om jeg havde gjort særligt meget. Her greb jeg til skrappere midler og sagde, at jeg jo heller aldrig havde fået børn, så fremtiden var, strengt taget, ikke mit problem. Så sagde hun, at det lød som ansvarsfralæggelse.

Så afbrød jeg mit tankeeksperiment, for barnet var næsvist og begyndt at vinde diskussionen.

Men tilbage står spørgsmålet: Hvad skal vi egentlig svare, når fremtidige generationer vil vide, hvorfor vi ikke gjorde mere og gjorde det hurtigere?.

Den vigtigste bane er kort

Det er ved at være tid til, at vi forbereder en god forklaring.

Når et barn i fremtiden for eksempel spørger, hvorfor det var vigtigere for dig at spise skodcookies fra Netto til en 10' er end at boykotte palmeolie, så eftertiden også kunne få fornøjelsen af vildtlevende orangutanger og ikke bare den deprimerede Mona fra Aalborg Zoo, tror jeg, at der skal falde et bedre svar end, at det var du næsten nødt til, for du håbede på en bestyrelsespost i Fedfront, og det betød virkelig meget for dig at kunne vise verden, at man kan elske sig selv og samtidig være sin egen største sundhedsrisiko.

Og hvis det samme barn spørger dig, hvorfor det var dig magtpåliggende at spise så meget kød, når du kendte den afledte klimabelastning, tror jeg også, det er godt at have et comeback parat, der er bedre end: 'Har du smagt bacon?' Overordnet set foreslår jeg en strategi, hvor vi kryber til korset.

Klima var den lange bane, men der skete bare hele tiden noget på den korte. Vi glemte rent at vælge vores kampe med omhu.

Vi kommer for eksempel til at skulle indrømme, at vi brugte megen tid på bagværk og farver.

For der var dengang, at en orangefarvet minister fejrede, at hun ikke kunne lide brune med lagkage, og lige efter var der satirekagen som var svar på lagkagen, men den var for farlig, så det blev der også debat ud af. Endelig var der dengang med den lyserøde mandehørmskage, der ikke kunne være lyserød, for det er ikke en drengefarve.

Nuancer af muslim

Og nu jeg er ved det, kommer vi nok også til at skulle vedkende os, at vi brugte megen tid på bryster og bølger, for det var en mere tilgængelig debat og også lidt pirrende, fordi det nogle gange lignede en slags strippoker; hver gang fjerdebølgebrysterne tog et slag, tog de som regel også noget mere tøj af.

Hvad kvinder havde på og ikke havde på var en kilde til evig diskussion, for kvinder kunne også have for meget tøj på, hvis de eksempelvis ikklædte sig burka eller niqab. Så stod der tit nogle mænd klar til at fortælle dem, at de undertrykte sig selv med deres påklædning, og det blev de her mænd aldrig trætte af at snakke om, så jeg har i skrivende stund lagt øre til dem i rundt regnet halvdelen af min levetid, og jeg tror ikke, nogen har flyttet sig noget særligt i de år.

Til gengæld er vi i min familie begyndt at snakke om, at burkaen får en tur på trommen igen med henvisning til Lars von Triers Riget, og det er en lidt snæver reference, men det er bare en anden måde at sige på, at det er så cirkulært, at det er barokt. Alligevel er der altid sendetid til de her mennesker, og det tror jeg også, at vi som mediebranche kommer til at skulle forklare. Hvorfor var der så lidt tid til klima og altid tid til en million nuancer af muslim? Et eksempel kunne være, at ingen dansk kanal endnu har vist BBC's naturdokumentarserie Planet Earth II. Det er ellers en stilfærdig påmindelse om, hvad og

hvem vi risikerer at sige farvel til, hvis klimaforandringerne får lov at fortsætte i uændret tempo. Men så er der alligevel flere, der hellere ville have noget mere med kage, så jeg kan se bagedyster og kageeventyr på op til flere sprog. Så måske er svaret til sin tid, at der gik kage i den på flere niveauer.

Måske sidder der nogle nu og tænker, at man ikke kan sige, at noget er vigtigere end andet. Og det kan man måske heller ikke, så lad os bare tage den forklaring med som plan B.

debat@information.dk

Vi kommer for eksempel til at skulle indrømme, at vi brugte megen tid på bagværk og farver.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

DE RØDE SPISER: 'Madkultur må ikke blive ekskluderende'

16. september 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 11, Tine Toft..., 802 ord, Id: e66ac948

KHATERA PARWANI Debattør og leder af ExitMentor Khaterah Parwani bruger mad som kulturpolitisk oplysningsprojekt. Privat elsker hun junkfood, hader det snobbete ved venstrefløjsmad, men elsker, når alle kan være med.

Hvor venstreorienteret er du på en skala fra 1-10?

»Seks-syv. Nok syv. Særligt økonomisk, når det handler om vores velfærd. Jeg er opdraget i et ekstremt socialdemokratisk hjem og har altid været socialdemokrat, selvom mine forældre slet ikke var arbejderklasse.

Nu er jeg bare politisk hjemløs. Mine fødder er plantet i virkeligheden, og jeg er meget pragmatisk.«.

Fra 1-10 hvor madglad er du?

»10. Vitterligt. Vejen til mit hjerte er mad, det vil min kæreste også sige. Det er min afghanske baggrund.

Her fylder gæstfrihed ekstremt meget, og i den gæstfrihed lægger man enormt meget vægt på mad.

Hvad er din mest venstreorienterede madoplevelse?

»Det var en rejse med en flok andre debattører til Mozambique, hvor venstreorienterede aktivister fra Action Aid under Mellemløst Samvirke arbejdede med skatterettigheder og feministiske bevægelser.

De lavede en fællesmiddag, der var totalt lavpraktisk.

Ris, lidt kød og masser af grøntsager, selvom de havde ' fint besøg fra udlandet'!«.

Hvad finder man altid i dit køkken?

»Faxe Kondi, oliven og mynte. Og i øjeblikket har jeg en ting for sangria eller vermouth. I stedet for at drikke vin. Jeg tror, det er ferievener, som har sat sig Og så pomfritter i fryseren. Jeg elsker friturepomfritter.«.

Hvor ofte spiser du kød?

»Nærmest hver dag. Fra gymnasiet var jeg **vegetar** i seks-syv år, fordi jeg blev opmærksom på vores kostvaner, da min mor blev hjertesyg. Men så rejste jeg til Afghanistan og faldt i på grund af al den gode mad.

Jeg er nok blevet meget driftsstyret i forhold til mad, men jeg vil gerne indføre den fleksibilitet igen. Altså at kødet ikke er eneste adgang til proteiner.«.

Hvad er din livret?

»Min kærestes butterchicken! Jeg er elendig i et køkken, mens han er den etniske udgave af Jamie Oliver.«.

Er der noget, du skammer dig over at elske at spise?

»Jeg skammer mig over alle mine usunde madvaner, men ikke på grund af politik. Jeg elsker shawarma, börek og kebab, og at jeg bor på Nørrebro gør det hele værre. Jeg tager dog stilling. Som efter jeg så dokumentaren Bitre druer - slaveri i vinmarken om produktionen af sydafrikansk vin under meget kritisable forhold. Det køber jeg ikke mere.«.

Hvor bevidst er du om at bruge mad aktivt som en identitetsmarkør?

»Ikke rigtig Men jeg bruger det nok kulturelt, hvor det handler om at oplyse om minoritetskultur og diversitet.

Det er kulturoplysning. Hvad er det, vi spiser? Jeg kan godt lægge billeder op af etniske madretter.

Det er politisk motiveret, for det handler om at lukke Danmark ind i hverdagen.«.

Hvad er den mest højreorienterede spise, du kan komme i tanke om?

»Jeg er imod show-off-kultur, når det kommer til mad. Det er lidt en komedie, når man oplever folk betale vanvittigt mange penge for noget kød, serveret med et salatblad og drysset med ost, alene fordi ' her sidder alle de vigtige'. Måske er det Urbanplanens ama'r-kultur, der vågner i mig. Selvom jeg også elsker lækre ting.«.

Hvad er det bedste, venstrefløjen har tilført den danske madkultur?

»At det skal være inkluderende og lavpraktisk. Alle lag skal være med, så madkulturen ikke bliver ekskluderende.

Det handler om at dyrke det simple og udvikle det. Det kan sagtens være flæsketegen, for alle skal have råd.«.

Og hvad er det værste?

»Når der går fanatisk ideologi i den. Når det tenderer til at blive virkelighedsfjern madkultur, hvor man let glemmer at få alle med i sine politiske standpunkter til mad. Der

skal venstrefløjen lige slappe af, så dem, der ikke har råd til at gennemdyrke økologi, ikke efterlades med en følelse af skam.«.

tint@information.dk

Fakta: Joachim Sperling: Hun ved godt, hun kan gøre det bedre

Frigjorte indvandrerkvinder som Khaterah Parwani er ikke bundet af kultur og kan derfor udvikle meget sammensatte madvaner. Hun er både til Jamie Oliver og ovnfritter, men kan også spise kebab eller flæskesteg.

Khaterah Parwani har virkelig lyst til mad, og det kan jeg godt lide. Og så er hun ærlig om sine skamfulde skodvaner - det hører til sjældenhederne.

Jeg bliver dog altid skuffet over kvinder, der ikke kan lave mad, for det stiller store krav til mandens fantasi. Det ideelle er, når ens partner også byder ind med ideer til måltiderne.

Khaterah Parwanis kritik af venstrefløjens fokus på økologi og dyrevelfærd køber jeg ikke. Det er værd at kæmpe for bedre mad, og når hun skammer sig over sine dårlige vaner, ved hun også godt, at hun kan gøre det bedre.

Hovedretten fra Jamie Oliver har ikke meget politik over sig. Jamie Oliver er en utrolig dygtig madformidler, men hans navn er slidt helt i bund. Livretten er en skuffende overlevering fra 90'erne, når man tænker på, at den kommer fra en af Danmarks mest progressive indvandrerkvinder. Joachim Sperling er cand. polit., madøre og højreorienteret socialdemokrat. Han vurderer hver uge den røde livret.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådgivningsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Du finder ikke noget, der ikke er tænkt over i mit køleskab

26. august 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 13, Johanne Ramskov Erichsen..., 1036 ord, Id: e663245d

Som barn spiste madmand og forfatter Adam Price resterne fra den jugoslaviske landsfader Titos bord. I dag skammer han sig over at drikke cola - selv om et iskoldt glas af og til redder ham fra undergang.

Fra 1-10 hvor venstreorienteret er du? »5-6 stykker. Da jeg læste jura, var jeg medlem af De Røde Jurastuderende, men det var mest, fordi det var dér, de pæneste piger var. Siden min mere grønne ungdom har jeg været relativt solidt placeret i den stadig forståelige del af venstrefløjen.« Fra 1-10 hvor madglad er du? »Det må være en 10' er i og med, at mad aldrig er ligegyldigt for mig. Det er det væsentligste, jeg har taget med fra min barndom i et madgladt hjem. Det er vigtigt, hvad der er på tallerkenen.« Hvad finder man altid i dit køkken? »Der er næsten altid vildt i min fryser - jeg er jæger, og jeg synes, det er interessant at tage det fulde ansvar.

Noget virkelig mærkeligt, jeg har fået, er et modningsskab, fordi det er super interessant, hvordan kød ændrer smag og konsistens, hvis man giver det opmærksomhed og tid.« Hvad er din livret? »Der er mange, men hvis jeg skal vælge en venstreorienteret livret, så er det borsjtj, der jo kommer fra et af de store, gamle socialistiske moderlande og har den rigtige farve. Hvis man tilføjer friskrevet rødbede, så er det altså lige, så partiet rejser sig og flagene vejer.« Hvad kunne du - af politiske årsager - aldrig finde på at spise? »Dyr, der har haft det dårligt, eller varer med ukendt oprindelse. Hvis jeg skal være lidt krukke, og det må man jo godt være her, så mener jeg ikke, at det er et valg at være politisk forbruger, men en forpligtelse.

Du vil aldrig finde noget, der ikke er tænkt over i mit køleskab. Derudover spiser jeg aldrig forarbejdet mad og færdigretter.« Hvad er din mest venstreorienterede madoplevelse? »Jeg besøgte aldrig østblokken dengang, men jeg var i Prag for en del år siden, og der havde jeg et par sørgelige madoplevelser og smagte konsekvensen af lang tids medlemskab af Warszawa-pagten. Og hele min opvækst boede vi ved siden af den jugoslaviske ambassade, dér så jeg den gamle landsfader Tito komme på officielle besøg. De spiste godt, når han kom til byen, og så kom de ind til os med resterne. Så man kan sige, at vi fik resterne fra de rødes bord.« Hvor ofte spiser du kød? »Jeg er ikke madfornægter, og mit køkken indeholder det hele bortset fra dårlige, uinteressante råvarer. Jeg spiser ofte kød, men jeg øver mig også på det grønne køkken, fordi min datter mere og mere bliver **vegetar** - ja, muligvis veganer, så nu er jeg nødt til virkelig at kæmpe mig igennem det at sige farvel til mejeriprodukter.

« Er der noget, du skammer dig over at elske at indtage pga. din politiske overbevisning? »Min gode ven kokken Thomas Rode har én ting, som han hader mere, end de indremissionske hader helvede, og det er cola. Men der er altså tidspunkter i et menneskes liv, hvor et iskoldt glas cola forhindrer ens undergang. Vi røde bryder os ikke

om at indrømme, at vi drikker imperialisternes brune sukkervand.« Hvad gør du med rester? »Jeg hader at smide ud. Når jeg har tid, koger jeg fond på grønsagsrester, og det er jo både ræverødt og ærkegrønt.

Min bror James er irriteret over det, når vi laver tv, og jeg putter rester i små poser og gemmer det. Han kalder mig krigsbarnet, efter generationen der har oplevet krigen, og som var ekstremt sparsommelige.

« Hvor bevidst er du om at bruge mad aktivt som en identitetsmarkør? »Jeg er jo vært på et madprogram, og mange ved slet ikke, at min hovedbeskæftigelse er at være forfatter.

Vi får de sødeste fanbreve fra folk, der tror, at James og jeg bor sammen i et sommerhus og kun laver mad, og så af og til kommer der et tv-hold forbi.« Har du en madpolitisk kæphest? »Vi er ved at have glemt en del af det håndværk, vores oldemødre kunne. At vide, hvad råvarer kan, og hvornår ting er i sæson, og sylte, bage og henkoge. Flere og flere får et fremmedgjort forhold til mad, så gør mad på skoleskemaet obligatorisk. Det handler også om biografi, bæredygtighed, kemi og håndværk.« Hvad er den mest højreorienterede spise? »At køre i McDrive. Man kører i sin bil alt for kort hen til en multinational koncern, der ikke betaler skat, hvor man får mast kalorier og sukker ned i halsen, mens man sidder i en automobil, der oser.«.

modernetider@information.dk

Fakta: Livretten

Borsjtj

Til fire personer: 1,5 kg skært oksekød.

2-3 stk. marvben. 2 stk. løg i skiver. 2 fed hvidløg. 2 stk. gulerødder i skiver.

2 dåser flåede økologiske tomater.

0,5 stk. selleriknold. 3-4 stk. laurbærblade.

3 stk. rødbeder (skrællet og skåret i strimler). 1 spsk. brun kommen.

1 smule vand. 0,5 stk. citron. 1 smule eddike (gerne sherryvineddike). 2 stk.

store kartofler (skrællet og skåret i tern).

1 stk. oksebouillonterning. 1 smule salt.

1 smule peber. 1 smule sukker. 1 stk.

rødbede (rives lige inden servering).

1 smule fintsnittet purløg. 1 smule creme fraiche 38 procent. 1 stk. lille hvidkålshoved (skåret i strimler) Brun oksekødet på en stor pande. Kom det i en stor gryde med marvben, løg, selleri, gulerødder, laurbærblade og lidt salt og hele peberkorn. Dæk med vand, og kog op. Fjern løbende skum og urenheder på overfladen. Kog i en halv time. Kom rødbeder, flåede tomater, kommen og kål ved, og kog videre for stille varme i endnu en time. Tag ben og kød op, og lad suppen simre stille videre.

Skær kødet fra benene, gerne i små tern.

Smag suppen til med lidt citronsaft, eddike, sukker, salt og peber. Giv den evt. en bouillontering - men pas på saltet i samme forbindelse. Kom kødet tilbage i suppen. Inden servering rives en rødbede i suppen, og den koges op.

Servér rygende varm med creme fraiche og purløg på toppen.

De røde spiser

De Røde Spiser - Danmarks eneste venstreorienterede madmagasin - politiserer hver uge alt det, vi putter i munden. Mad er gennemsyret af identitet og ideologi: Hvem er vi, hvor kommer vi fra, og hvem vil vi gerne være, når vi spiser? Et fornuftigt venstreorienteret menneske bør selvfølgelig spise venstreorienteret mad. Men hvad er det? Hvor ligger bælgfrugter på den politiske skala, og er hummeren egentligt rød eller blå?.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

13. maj 2017, Information, Sektion 4 (Iverden), Side 40, Tekst Caroline Eden Illustration Rasmus Fly Filbert..., 831 ord, Id: e640c371

25 år efter Sovjetunionens fald hænger tømmermændene fra Sovjetæraen stadig ved i Usbekistan. Gigantiske boligblokke er gradvist ved at blive byfornyet, og mens man ikke vil finde en eneste Lenin-statue, støder man på mange samovarer og sovjetiske militærmedaljer på de lokale markeder. Man kan også opleve de mesterlige ikatvævere, der er i færd med at genoplive gamle håndværkstraditioner, og adskillige kunstnere, der er inspireret af deres islamiske kulturarv. Og det er netop kombinationen af Sovjetarv og usbekisk islam, der gør landet så indtagende.

Mausolæum og videokunst

Der er tre steder, man som førstegangsbesøgende må se. Samarkand byder på de arkitektoniske sværvægtene (nekropolis Shah-i-Zinda, Tamerlanes mausolæum Gur-i Amir og Registan-torvet); Bukhara er meget atmosfærefyldt og har fine indkøbsmuligheder, og Khiva har en lang række fantastiske små museer.

De lokale er meget opsatte på at vise besøgende den usbekiske kulturarv, kunst og håndværkstradition.

I Tasjkent mødte jeg kunstneren Gayrat Ibragimov, som skaber banebrydende centralasiatisk videokunst og grafisk kunst, og hans far, Lekim, der har malet værket One Thousand Angels and One Painting på et 66 meter langt lærred, der har været vist over hele verden.

I Bukharas synagoge fik et par ord på hebraisk opsynsmanden til at indvillige i at vise mig, hvad han hævdede var en torah fra det 11. århundrede.

Tog med hastværk

Usbekistan forandrer sig i hastigt tempo. Højhastighedstog bygget i Spanien forbinder byerne, der er nu 17 millioner simkort i brug (mod blot 50.000 i 2005), og sporvognene i Tasjkent er ved at blive erstattet af store busser og metroadfærdsstruktur. Men det hele handler ikke om modernisering. Unge, modebevidste kvinder og designere - for eksempel Saida Amir, der er uddannet på Londons Central Saint Martins - er ved at revitalisere modescenen og tilføjer et nyt twist til de fantastiske ikatstoffer, der engang blev anset for at høre til den slags beklædning, kun ens mor gik i.

Solstråler på en mur

Stig op på Khivas lerklinede mure fra 1800-tallet for herfra at betragte en storslået solnedgang. For nylig klatrede jeg derop og så, hvordan himlen blev lyserød, mens svalerne fløj rundt mellem de sandfarvede minareter. Khiva har ry for at være et overrestaureret »museum af en by«, men man skal være mere end almindeligt kynisk for ikke at sætte pris på dens solnedgange og imponerende madrasaer.

De uformelle retssale

At drikke te på de traditionelle chaikhanas (tehuse) med deres loftsmalerier og snurrende russiske samovarer og træ-tapchans (divaner) er en af mine yndlingsbeskæftigelser i Usbekistan. Chaikhana'erne udgør samtidig byens uformelle retssale og nyhedsbasarer, og selvom de primært frekventeres af mænd, har jeg aldrig følt mig uvelkommen. Det er mere for stemningen end for menuen - udvalget er som regel begrænset til sort og grøn te - men hvis man tager på de mere turistede tecafeer som for eksempel Silk Road Spices i Bukhara, kan man få safrante eller ingefærte og kombinere den med hvinende sød halva.

Når du bliver sulten, så prøv Bukharas nye restaurant Budreddin (i gaden Bahovadin Nakshbandi). Den ligger i hjertet af det historiske centrum og gør tingene på sin egen måde: Retroskrivemaskiner og kunstfotos af Bukhara giver en kærkommen afveksling fra den typiske Ye Olde Silk Road-indretning, og man tager sig kærligt af **vegetarer**. Deres tyrkiskinspirerede linsesuppe og grøntsagsmanti (dumplings) med creme fraiche er begge gode retter.

Bukhara er enestående, hvad angår hoteller med sjæl. Mit seneste fund er det nyåbnede Kavsar Hotel, der har 10 værelser (dobbeltværelse til omkring 35 britiske pund, ingen hjemmeside) og er ejet af familien Sherova. Hotellet har en udsøgt samling af antikviteter og en stor, stemningsfuld gårdhave, hvor man kan sidde og spise. Den hjemmelavede morgenmad - oste, frisk brød, pandekager, frisk syltetøj, sæsonens frugtsalat - er den bedste, jeg har fået i Usbekistan.

Pilaf i lag

Hvis man vil prøve en autentisk plov (en dampende pilaf i lag med løg, gulerødder og okse-eller lammekød) i Samarkandstil, er det bedste bud Osh Markazi, der også kaldes plov-centrum, i Samarkand.

Her serveres byens bedste plovs, der er garneret med vagtelæg og saftige sultanas, og alle ved bordet spiser af den samme store tallerken.

90.000 værker fra den russiske avantgarde

Det kan betale sig at tage en kort flyvetur til Nukus i den vestligste del af landet for at aflægge Savitskijmuseet et besøg. Der kommer ikke mere end et par tusinde internationale besøgende om året, men museet rummer en 90.000 værker stor samling af russisk avantgarde, der blev stuvet af vejen her af Sovjetunionens fanatiske ledere. Med en ny tilbygning kan museet nu fremvise 15 procent af kunstsamlingen mod hidtil blot tre procent.

Caroline Eden er sammen med Eleanor Ford forfatter til bogen ' Samarkand - Recipes and Stories from Central Asia and the Caucasus' (Kyle Books), der udkom sidste år.

© The Guardian og Information Oversat af Nina Trige Andersen.

Fakta: FAKTA

Islamisk kulturarv

Den tidligere sovjetrepublik Usbekistan ligger på en centralasiatisk lavslette, hvoraf en stor del er ørken, og grænser op til Kasakhstan, Turkmenistan og Tadsjikistan.

Islam blev bragt til området i det 8. århundrede, og i dag er 88 procent af befolkningen muslimsk i forskellige religiøse traditioner.

Nogle af verdens mest spektakulære muslimske bygningsværker ligger her, blandt andet i byen Bukhara, hvis historie går mere 2.600 år tilbage, samt i provinshovedstaden Samarkand.

Mest kendt er Samarkand, hvis centrale plads Registan er omgivet af tre monumentale bygninger fra 1400-og 1600-tallet udsmykket med karakteristiske farvede fliser.

Tæt på Registan ligger også ruinerne af moskeen Bibi Khanum, der blev påbegyndt i 1399 og godt 100 år senere var én af den islamiske verdens største moskeer. Kilder: Euronews, Wikipedia, Den Store Danske.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Pattedyr på fire ben - dem holder jeg mig fra

28. januar 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 13, Sofie Tholl..., 977 ord, Id: e616572e

Ved køb af bøffer burde man se en ko blive slagtet på en lille skærm ved kølemontren, mener Anne Sofie Allarp, vært på Radio24syv, forfatter og tidligere embedsmand.

Henter billede...

Fra 1-10 hvor venstreorienteret er du? »I mit voksenliv er jeg nok gået fra at være 3 til 4.5 på skalaen af venstreorientethed. Jeg har været medlem af Socialdemokraterne i 12 år, men på nuværende tidspunkt er jeg partiløs. Det er jeg, fordi jeg mener, at de ikkerevolutionære venstrefløjspartier som Socialdemokratiet og SF simpelthen er for reaktionære, samtidigt hører jeg ikke hjemme på den yderste venstrefløj. Jeg savner i den grad progressiv politisk ledelse, der ser frem og tør tænke ud af boksen.« Fra 1-10 hvor madglad er du? »5.« Hvad er din mest venstreorienterede madoplevelse? »At blive inviteret på mad midt i Afrika og forsøge at spise med fingrene ud af samme skåle som alle andre - med sovs løbende ned af hænder og kinder. Det var svært for mig, for i den situation er jeg simpelthen opdraget med for meget sølvbestik. Lige dér kolliderer opdragelse og ideologi.« Hvad finder man altid i dit køkken? »Kaffe. Jeg har en spansk kaffemaskine, som jeg elsker.

I mine ungers del af køleskabet er der grønne pebre, økoagurk, rugbrød og havregryn. Helt standard.

Jeg kan virkelig ikke prale af min køkkenkunst eller noget som helst af min husholdning.« Hvad er din livret? »Jeg er simpelthen så dårlig til at lave mad. Og det har mine unger også ofte gjort mig opmærksom på. Men noget af det, jeg ved, jeg kan levere, er en lækker salat til mig selv.« Hvad kunne du - af politiske årsager - aldrig finde på at spise? »Jeg har en masse holdninger til den måde, vi opdrætter dyr, holder dyr og slår dem ihjel på. Engang imellem er jeg kommet for skade at spise en burger i gravid tilstand. Men pattedyr med fire ben holder jeg mig fra. **Vegetar** har jeg været i varierende grad, siden jeg var 15 år. Både fordi jeg lider af en autoimmun sygdom, der gør det svært for mig at fordøje kød, men også af ideologiske årsager, for med alderen bliver jeg mere og mere lalle-empatisk.« Er der noget, du skammer dig over at elske at spise, fordi det ikke harmonerer med din politiske overbevisning? »Dér, hvor jeg falder i, er med jamon iberico, den spanske

sortfodsskinke. Og det har ikke hjulpet at bo i Madrid i seks år og være gift ind i en spansk restaurationsfamilie.

« Hvad gør du med rester? »Der er intet omkring min husholdning, jeg kan være særlig stolt af, så oftest får resten lov til at ligge, indtil den bliver til skrald.« Hvor ofte spiser du kød? »Måske en enkelt gang om ugen. Men kun kylling eller fisk.« Har du en madpolitisk kæphest? »Vores forbrugermoralitet i forhold til kød er en ubehagelig side af vores civilisation. Hvis man nu selv skulle slå det ihjel, så ville vi mindske vores forbrug markant. Jeg har ofte tænkt, at man kunne installere en lille skærm henne ved køledisken. Og hver eneste gang, man ville købe sig en foliebakke med bøffer, skulle man trykke på en knap, og vupti ville skærmen vise koen blive slået ihjel.« Hvor bevidst er du om at bruge mad aktivt som en identitetsmarkør? »Mad er ikke en identitetsmarkør for mig. Og jeg missionerer heller ikke vidt og bredt i forhold til ikke at spise kød. Man har ikke selv mulighed for at holde frilandskvæg, og det er heller ikke altid muligt at leve 100 procent økologisk. Sådan er realiteterne.« Hvad er den mest højreorienterede spise, du kan komme i tanke om? »Det er dér, hvor kiloprisen ryger helt op. Kaviar, kobekødet.

Det kan også være sortfodsskinke. Men jeg føler mig allermest højreorienteret, når jeg spiser østers.« Hvad er det værste, venstrefløjen har tilført madkulturen? »Det er oprøret i 1970'erne, der gjorde, at min mors generation af kvinder i deres iver for at få deres døtre væk fra kødgryderne, aldrig lærte dem at lave et ordentligt måltid mad.«.

Joachim Sperling: ' Kedsommeligste livret længe'

Anne Sofie Allarp er helt og aldeles uafklaret både politisk og gastronomisk. Man kan godt ærgre sig over, at hun ikke orker politik længere. Men som andre kloge mennesker har hun fundet ud af, at indflydelsen kan være ganske omfattende, selv om man ikke færdes på Christiansborg.

På trods af vegetariske tilbøjeligheder spiser hun gris, og jeg gætter på, at hendes antipati mod den industrialiserede kødproduktion næppe er af aktivistisk karakter.

Jeg kan godt lide, at hun tør indrømme, at hun smider rester ud, fordi hun ikke får dem spist tids nok. Det kan godt blive en anelse helligt at høre om alle dem, der aldrig smider noget ud. Jeg smider også ud, selv om jeg godt ved at madpolitiet vil hade mig for det.

Det er tydeligt, at mad ikke rigtigt står højt på agendaen hos Anne Sofie Allarp, og det afspejler sig også i hendes livret, som er noget af det mest kedsommelige, jeg længe har hørt om. Hvad med at investere i Yotam Ottolenghis bøger - så skal der nok komme mere kul på de salater.

Joachim Sperling er cand. polit., madøre og højreorienteret socialdemokrat. Hver uge vurderer han den røde livret.

Fakta: Livretten

Reformistisk, progressiv Anne Sofie-Salat Bladsalat, af den type, du godt kan lide.

En avocado, skåret i tynde skiver.

Fintskårne forårsløg.

En varm pande med olivenolie og øko-boghvedekorn, græskarkerner og mandler, som ristes. Pas på, de der græskarkerner kan springe af panden i processen.

Bønner, grønne eller andre.

Det hele skal bare blandes sammen. Man kan også tilføje andre ingredienser, som man godt kan lide.

De røde spiser

De Røde Spiser - Danmarks eneste venstreorienterede madmagasin - politiserer hver uge alt det, vi putter i munden. Mad er gennemsyret af identitet og ideologi: Hvem er vi, hvor kommer vi fra, og hvem vil vi gerne være, når vi spiser? Et fornuftigt venstreorienteret menneske bør selvfølgelig spise venstreorienteret mad. Men hvad er det? Hvor ligger bælgfrugter på den politiske skala, og er hummeren egentligt rød eller blå?.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

Jeg føler mig som et svin, når jeg spiser kobekød

Det eneste, manden bag Mikkeller-bryggeriet, Mikkel Borg Bjergsø, ikke vil spise af politiske årsager, er truede dyr. Men det vil han nok alligevel, for man skal udvide sin horisont.

Fra 1-10 hvor venstreorienteret er du?

»Jeg har været underviser på Det Frie Gymnasium, og det har gjort mig ret venstreorienteret. Jeg stemmer også til venstre, men begår mig samtidig i en verden, som er meget business. Jeg kan derfor ikke sige mere end 8. Og så bor jeg på Frederiksberg, det tæller også lidt ned.«.

Fra 1-10 hvor madglad er du?

»9. Jeg kunne godt sige 10, men når jeg tænker på madglæde, handler det om at gå op i alt, hvad man spiser, og jeg kan også bare æde rugbrød eller helt lade være med at spise, fordi jeg glemmer det eller ikke har tid.

På den anden side kunne jeg aldrig finde på at rejse til et sted, hvor maden ikke er god. Før i tiden bookede jeg altid de vildeste restauranter i de byer, jeg rejste til, men i dag er jeg blevet træt af madsnobberiet, og det der med at æde på Michelin-restauranter er jeg stoppet med, det er for selvhøjtideligt. Jeg bliver mere positivt overrasket over Ramen-suppe i Taipan, som en lokal har vist mig.« Hvad finder man altid i dit køkken? »Øl, selvfølgelig, chilisauce og frisk chili.«.

Hvad er din livret?

»Dim Sum. Da jeg mødte min kone, som er halv Hongkong-kineser, viste hun mig det kinesiske køkken, og det fylder meget i vores liv. Dim Sum er perfekt til mange lejligheder, også hvis man har fået for mange bajere, fordi det indeholder masser af salt og fedt. Men det er ikke noget, man lige laver derhjemme.

Hvis jeg skal lave hjemmelavet mad, er livretten den thailandske ret Larb Moo. Den er sindssygt stærk og god.« Hvad kunne du - af politiske årsager - aldrig finde på at spise?

»Jeg ved godt, der er ting, der er forkerte at spise som Foie gras, men det afholder mig ikke fra at gøre det.

Når jeg spiser det, er det for at udvide min horisont.

Jeg vil smage det hele. Min grænse ville nok gå ved en truet dyreart. Tror jeg. Men på den anden side ville jeg nok smage på det, fordi jeg ville være for nysgerrig.

«Hvad er din mest venstreorienterede madoplevelse? »At spise på Cuba. Da jeg var der for ni år siden, kunne man fornemme, hvordan toppen styrede alting også i forhold til import. Det var umuligt at opdrive ordentlige råvarer. Men så kunne man komme ind i de her små privatejede og hemmelige restauranter, hvor standarden var en helt anden. Det var fantastisk.»

Hvor ofte spiser du kød?

»Næsten hver dag. Jeg har prøvet at være **vegetar** i en måned, men jeg har bare ikke et vegetargen i mig.« Er der noget, du skammer dig over at elske at spise, fordi det ikke harmonerer med din politiske overbevisning? »Meget dyre råvarer som eksempelvis kobekød. Hvis jeg har mulighed for at spise det, gør jeg det, men jeg ved godt, at det er forbeholdt en meget lille del af befolkningen.

Jeg føler mig som et svin, når jeg spiser kobekød. Men det smager godt.»

Hvad gør du med rester?

»Vi gemmer rester, og så ender vi 80 procent af tiden med at smide dem ud. Så intentionerne er der.« Hvor bevidst er du om at bruge mad aktivt som en identitetsmarkør? »Jeg synes, mad er en stor del af vores identitet. Når man møder unge mennesker, er der mange, der ikke kan lave mad, og det er ærgerligt. Hvis en 27-årig laver krebinetter, skaber det virkelig et klart billede af personen. For mig er det vigtigt at lave mad, der er ordentlig, og når jeg kan, bruger jeg meget tid på det.« Hvad er den mest højreorienterede spise, du kan komme i tanke om? »Guld. Jeg var engang på en restaurant med bladguld på flere retter, og det var både den dyreste og dårligste oplevelse, jeg har haft. Det må da være det mest latterlige. Det smager jo ikke af noget og har kun det formål at gøre retten dyrere og få folk til at føle, at de er rige svin. Dem, der gør det, prøver at dække over, at de ikke er gode nok. Noma putter sgu da ikke guld på deres mad.« Hvad er det værste, venstrefløjen har tilført madkulturen? »Jeg ved ikke, om det er noget, venstrefløjen har tilført, men hvis man tænker venstreorienteret på råvarer, så er det forkert, når noget er fint og dyrt bare for at være det, ligesom det ikke er politisk korrekt at importere den slags. Det er lidt ærgerligt. Sådan noget som kobekød er politisk ukorrekt at spise, fordi det er specielt og sjældent. Men en kobeko har jo levet et bedre liv end noget andet kreatur i verden har. Den har både fået øl, massage og musik, men man føler sig stadig som et svin, når man spiser det.»

jore@information.dk

Fakta: Livretten

Larb Moo

En af de vigtigste ingredienser i Larb Moo er sticky rice. Det skal give en crunchy effekt i retten og nemt at skaffe i de fleste asiatiske supermarkeder, og det er rimelig let at riste og lave dem selv.

Man tager fem spiseskeer hvide sticky ris og smider dem på en mediumvarm pande eller wok og steger dem tørre uden olie. Rør hele tiden i dem, så de ikke brænder på. Når risene begynder at blive gyldenbrune, og der dufter af popcorn, er de ved at være der. Det tager omkring 15 minutter. Derefter tager du din morter frem og maser risene til pulver.

Put derefter 300 gram hakket svindekød på en pande. Steg kødet igennem, og tag det af varmen. Put en spiseske af det stegte sticky rice pulver ned i kødet sammen med en spiseske chiliflager.

Hæld en smule sukker i, en halv spiseske fiskesauce og saften fra to limefrugter i.

Steg det hele ved høj varme i kort tid.

Skræl og skær tre-fire små skalotteløg.

Smid dem ned til kødet sammen med fem forårsløg og et par korianderblade og mynteblade. Rør rundt.

Tilbered med thaibasilikum, mynteblade og koriander, og spis!.

De røde spiser

De Røde Spiser - Danmarks eneste venstreorienterede madmagasin - politiserer hver uge alt det, vi putter i munden. Mad er gennemsyret af identitet og ideologi: Hvem er vi, hvor kommer vi fra, og hvem vil vi gerne være, når vi spiser? Et fornuftigt venstreorienteret menneske bør selvfølgelig spise venstreorienteret mad. Men hvad er det? Hvor ligger bælgfrugter på den politiske skala, og er hummeren egentligt rød eller blå?.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne

4 FORKLARINGER

11. februar 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 8, Christian Bennike Tegninger: Thomas Iburg..., 2948 ord, Id: e61c0518

Brexit, Trump og højrepopulismens succes. Hvor kommer den fra? Vi har debateret populisme siden 90'erne, men er aldrig blevet enige om, hvad der driver den. Her er fire af de stærkeste forklaringer på højrepopulismen.

I januar lagde den hollandske højrepopulist Geert Wilders en grynet gruppe-selfie op på Twitter. Han står tæt sammen med Marine Le Pen fra Front National og Matteo Salvini fra Lega Nord. Og Frauke Petry fra Alternative für Deutschland strækker hals for at være med på billedet. Alle er glade - det ligner nærmest, at de er på vej til fest.

4 sider

Fotoet er et lille stykke historie, for gruppen af højrepopulistiske ledere er samlet i den tyske by Koblenz til noget så paradoksalt som en international konference for nationalister.

Men hvad forener egentlig Europas højrepopulister? I hvert fald ikke den økonomiske politik - der er langt fra franske Front National til østrigske FPÖ.

Heller ikke EU-politikken - Geert Wilders vil ud af Unionen, Frauke Petry vil blive.

Men højrepopulisterne har én stor fælles sag: De er imod indvandring. Især fra muslimske lande.

»Der er variationer mellem landene, men den ting, som altid er en del af billedet, er den stramme indvandringspolitik,« siger Elisabeth Ivarsflaten. Hun forsker i højrepopulisme på Universitetet i Bergen og har lavet store statistiske studier på tværs af Europa for at finde ud af, hvorfor vælgerne stemmer til højre.

Hendes konklusion er klar: Ønsket om en stram udlændingepolitik fylder langt mere end økonomi, politikerlede og EU-skepsis.

Kulturel enhed

Kritikere har ellers peget på, at fremmedfrygt ofte handler om noget helt andet - at indvandrerne blot er syndebukke for sociale og økonomiske problemer.

Men det ser Elisabeth Ivarsflaten ingen tegn på.

»Højrepopulismen har altid være stærkere i Flandern end i Vallonien (i Belgien, red.), selv om Flandern er den rige region, og Vallonien har sociale og økonomiske problemer. Det samme ses i Italien, hvor Lega Nord er opstået i det rige Nord.« Andre forskere er nået til lignende konklusioner: Eric Kaufmann fra London School of Economics har vist, at »immigration« stod øverst på dagordenen for både britiske leave-vælgere og de mest hardcore Trump-tilhængere. Langt over økonomisk ulighed.

Torsten Bell fra tænketanken Resolution Foundation har undersøgt, om britiske regioner, hvor timelønnen var faldet, var mere tilbøjelig til at stemme leave - det var de ikke.

Og John Sides og Jack Citrin fra UC Berkeley har analyseret spørgeskemaer fra næsten 40.000 europæere i 20 lande - de konkluderer, at økonomi betyder mindre for højre-vælgere end ønsket om »kulturel enhed«. Og det er måske ikke så overraskende.

Kan ikke overvurderes

Udlændingedebatten har altid været højrepopulisternes flagskib - lige siden de gode gamle dage med Jean-Marie Le Pen, Pim Fortuyn og Jörg Haider. Partierne fik for alvor vind i sejlene i 1980'erne, da gæstearbejdere og deres familier slog sig permanent ned i Europa. I Danmark skete det via udlændingeloven fra 1983, som DF stadig raser imod. Det blev starten på »synliggørelsen af multikulturalismen, der ikke blev adresseret af mainstream-partierne«, som populismeforsker Cas Mudde har sagt til netmediet Vox. Det åbnede døren for højrepopulisterne.

Siden er indvandring blevet en højrepopulistisk schweizerkniv: Den symboliserer både globalisering, kulturelle forandringer, social dumping og terror.

»Indvandring har en økonomisk dimension, en sikkerhedsdimension og en social dimension, der påvirker folks hverdagsliv - f. eks. børnenes skoledag,« siger Elisabeth Ivarsflaten. »Man kan ikke overvurdere, hvor stor betydning, indvandrerpolitikken har.« Il Polens højrepopulistiske udenrigsminister, Witold Waszczykowski, lagde ikke fingrene imellem, da han sidste år skulle beskrive sine politiske modstandere. Folk i storbyen tænker ikke på Polen, sagde han, de tænker kun på at skabe en ny verden: »en sammenblanding af kulturer og racer, en verden af cyklister og **vegetarer**, som kun bruger vedvarende energi og kæmper imod enhver form for religion. Det har intet at gøre med traditionelle polske værdier.« Han lovede, at hans parti ville kurere denne »sygdom«. Flere politologer har peget på, at højrepopulismens succes ikke kun handler om penge og indvandring - det er en værdikamp.

Ronald F. Inglehart fra universitetet i Michigan har brugt survey-data fra hele kloden til at kortlægge den »stille revolution«, som er rullet ind over Vesten siden Anden Verdenskrig: Fordi vi har haft 70 år med fred og materiel sikkerhed, har vi udviklet nye »post-materielle værdier«. Udviklingen er særligt udtalt i de store universitetsbyer - fra København til New York og Paris - hvor der bor mange unge og mange veluddannede. Her bor »kosmopolitterne«, som Inglehart kalder dem.

Her tror man på sekularisme, individualisme og åbne grænser. Rettigheder for dyr, kvinder og seksuelle minoriteter.

Man er »multi«, som den danske historiker Ove Korsgaard har formuleret det: »Multikulturelle, multietniske og multireligiøse, men også multiseksuelle.

« Den amerikanske psykolog Jonathan Haidt har kaldt kosmopolit-værdierne en slags John Lennonisme: »Imagine there's no countries / It isn't hard to do / Nothing to kill or die for / And no religion, too.« Men... I undersøgelsen Trump, Brexit, and the Rise of Populism fra 2016 viser Inglehart og hans kollega Pippa Norris fra Harvard University, at mange mennesker ikke har taget de kosmopolitiske værdier til sig.

Uden for byerne, hvor gennemsnitsalderen er højere og uddannelsesniveauet lavere, er folk mindre 'multi' og mindre globale. Og det har skabt en kulturkløft, som er »den mest konsekvente og påholdende forklaring på støtten til populistiske partier«, som Inglehart og Norris skriver.

»De grupper, som føler sig uden for, føler ikke, at deres værdier er repræsenteret i deres egne samfund,« forklarer Pippa Norris, som er politolog på Harvards Kennedy School of Government. »De føler, at der er en konspiration af politisk korrekthed, så de ikke engang kan sige det, de faktisk mener. Og det skaber støtte til partier, der udtrykker denne utilfredshed.

«.

Allermest imod systemet

Populismeforskere taler om 'grievance theory' - en teori om, at vælgerne stemmer på yderfløjene, hvis de oplever et tab af magt eller kontrol. I bogen The Politics of Resentment beskriver politologen Kathy Cramer denne afmagt blandt landboere i Wisconsin. De har udviklet en særlig »landlig bevidsthed«, mener hun. De er i opposition til byboerne og føler sig forfordelt og forladt. De er kort sagt vrede. Og de gør oprør ved at stemme på Trump (man finder en lignende fortælling i J. D. Vances bog Hillbilly Elegy).

Exitpolls har vist, at hele 20 pct. af Trumps vælgere slet ikke synes, at han er kvalificeret til at være præsident - men de stemte på ham alligevel. Måske fordi de ikke kunne udstå

Hillary Clintons elite-aura.

Noget lignende skete i Polen i 2015, hvor vælgerne var trætte af Donald Tusk, og derfor stemte på Lov og Retfærdighed - og i Sønderjylland i 2015, hvor mange danskere var trætte af Lars Løkke Rasmussen.

Land vs. by Den politiske kløft mellem land og by er blevet dybere: Hillary Clinton havde let vundet Det Hvide Hus, hvis det stod til byboere - på Manhattan fik hun 87 pct. af stemmerne. Og Storbritannien var blevet i EU, hvis London kunne bestemme - 75 pct. stemte remain.

Billedet er det samme i Østrig, Frankrig, Tyskland og Polen. Og i Danmark, hvor vi stadig taler om 'Det gule Danmark', hvor Dansk Folkeparti blev det største parti.

»Der er kommet en ny forklaringsramme,« siger valgforsker Kasper Møller Hansen, som arbejder på en bog med titlen Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015. »Der er kommet en kulturel dimension, som handler om identitet. Det er et oprør mod eliten.« Det er denne kamp om kultur og identitet, som den polske udenrigsminister sætter ord på, når han raser imod cyklister og **vegetarer**.

III »Når eliten tager for meget af kagen, siger folket nej.« Sådan skrev Information på forsiden, da Storbritannien stemte sig ud af EU. Ulighed har altid været venstrefløjens yndlings-forklaring på politisk uorden - det går helt tilbage til Karl Marx, som så hele verden gennem tykke økonom-briller.

Den franske superstjerne-økonom Thomas Piketty har forklaret Brexit med stigende ulighed. Og den serbiske økonom Branko Milanovic mener, at globaliseringen bærer skylden for populismens succes. Og alt tyder på, at der er noget om snakken.

Over næsten hele OECD stiger lønningerne langsommere end produktiviteten. Så når landene bliver hurtigere og klogere, kommer det ikke lønarbejderne til gavn. I Danmark er produktiviteten steget med 0,8 pct. om året fra 1990 til 2013, men medianindkomsten er kun steget med 0,6 pct. Det skaber vrede og ustabilitet.

Den almindelige lønmodtager fylder også mindre i økonomien. Hvis man i 1990 havde samlet alle lønsedler i EU i én stor bunke og talt beløbene sammen, ville man nå frem til, at de udgjorde 62 pct. af Europas samlede økonomi. Sidste år ville tallet ifølge OECD være faldet til 58 pct.

Mange har ellers kritiseret ulighed som forklaring på højrepopulismen. Valganalyser viser nemlig, at de fattigste ikke stemmer på Trump, Le Pen eller DF - de stemmer rødt. Men den type kritik overser, at rigdom også er en relativ størrelse. Som forfatteren H.

L. Mencken engang har sagt: »En rig mand er én, som tjener 100 dollar mere end sin kones søsters mand.« Sådan er det stadig.

En dyb fortælling

Forestil dig, at du venter i en lang kø, der fører op ad en bakke - som en pilgrimsrejse. På toppen af bakken ligger dit mål: den amerikanske drøm. Men køen bevæger sig næsten ikke. Du venter tålmodigt, mens solen bager. Og så ser du det. Længere fremme snyder folk sig ind i køen.

Historien er en såkaldt 'dyb fortælling' fra bogen *Strangers in Their Own Land* af den amerikanske sociolog Arlie Hochschild. Hun har brugt fem år på feltarbejde blandt konservative hvide i Louisiana og kogt det hele ned til lignelsen om køen på bakken, som skal forklarer tankegangen i 'Trump-land': De hvide Trump-vælgere står i kø, mens en masse andre - sorte, latinoer, kvinder - snyder sig ind foran.

De får job og uddannelse via kvoter og særordninger.

Det er unfair. Selv har de ikke fået en lønforhøjelse i årevis. Men opsynsmanden er ligeglad, han lader bare folk snyde - han hedder Barack Hussein Obama.

Ulighedsforskere taler om relativ ulighed og oplevet ulighed. Mennesker kan godt føle sig forfordelt, selvom de står midt i køen - det er fremtidsudsigterne, der gælder.

»Folk bekymrer sig mere om deres forventninger til fremtiden end om deres tidligere resultater,« skriver den israelske historiker, Yuval Noah Harari i et essay i *The New Yorker*. »En person, der har mistet sit job på en fabrik i Rustbæltet finder ikke trøst i bevidstheden om, at han ikke er død af sult, kolera eller Tredje Verdenskrig.«.

Man sparker ned ad

I august viste en stor Gallup-analyse i USA, at Trump-vælgerene selv er relativt velhavende, men at de bor i områder, som er ramt af økonomisk afmatning.

Det kunne tyde på, at vælgere ikke kun tænker på deres egen situation, men bekymrer sig om helheden - familien, lokalområdet, nationen. En undersøgelse fra YouGov har da også vist, at Trump-vælgere bekymrer sig meget om »økonomien generelt«. Verdensbanken har også konkluderet, at ulighed og populisme hænger sammen. I den store rapport, *Polarization and Populism* fra 2016 skriver de, at »livstilfredshed, opfattede ulighed, ulige muligheder, jobsikkerhed og økonomisk mobilitet er blevet værre«. Det puster til populismen.

»Folk misforstår ulighed,« siger Richard G. Wilkinson, som er medforfatter til den internationale bestseller *Ulighed*. »Ulighed påvirker ikke kun de fattige, det ændrer hele samfundets struktur. Ulighed gør klasse og status vigtigere, og det skaber nedadrettede

fordomme, hvor folk, der taber status, genvinder deres respekt ved at sige: 'I det mindste er jeg bedre end de dér idioter.' Man sparker ned ad.«.

Syndebuk

Ulighed kan blive 'oversat' til fjendtlighed og had, mener den hollandske politolog Cas Mudde, som forsker på University of Georgia.

»Uden økonomisk utryghed tror jeg ikke, at højrepartierne ville have så mege succes,« skriver han i en skriftlig kommentar. »Man forklarer økonomiske problemer ved at fokusere på immigration og migranter frem for på neoliberalisme.« Økonomien forklarer også, hvorfor Sydeuropa har venstre-populisme, mens Nordeuropa har højrepopulisme, mener Cas Mudde.

»Hvis Sydeuropa fik en bedre økonomi, men stadig var konfronteret med masseimmigration, kunne det meget vel skifte til højrepopulisme.« Med andre ord: I Danmark har vi det stadig for godt til at have venstrepopulisme.

Men utrygheden vokser herhjemme. En undersøgelse fra 3F viste i januar, at 70 pct. af 3F'erne ikke tror, deres børn får det bedre end dem selv. Og kun 27 pct. mener, at fremtiden ser lys ud. Den årlige tryghedsmåling er også faldet konstant siden 2004.

»De, der stemmer på højrepopulistiske partier, er ikke nødvendigvis fattige, men de er skeptiske over for, om de har fået nok ud af det,« siger valgforsker ved Københavns Universitet Kasper Møller-Hansen.

IV I november bragte The Wall Street Journal en stor historie om en af Trumps mange økonomiske interessekonflikter - men inden historien for alvor eksploderede, skrev den nybagte præsident et tweet: »Ingen bør have lov til at brænde det amerikanske flag - hvis de gør, skal der være konsekvenser - måske tab af statsborgerskab eller flere år i fængsel!« Tweetet fik 215.000 likes, og da provokerende demonstranter senere på dagen brændte flag af foran Trump Tower, overdøvede det fuldstændig historien om Trumps interessekonflikt.

Sådan kan den moderne medievirkelighed se ud: Følelsesudbrud på 140 tegn kan overdøve et af verdens mest seriøse mediehuse.

Ekko-emotioner

I 2016 er 'det postfaktuelle samfund' for alvor kommet på banen som en forklaring på højrepopulismens succes. Idéen er, at digitale medier har gjort sandheden relativ. Hvor der engang fandtes autoriteter, som kunne sortere i verdens viden - middagsradioavisen eller encyklopædien - har internettet demokratiseret al information. Alle mennesker kan

konstruere deres egne (u) sandheder, så det bliver svært med sikkerhed at fastslå, om Barack Obama rent faktisk er muslim, eller om Storbritannien betalte 350 mio. pund om ugen til EU (sådan som leave-kampagnen hævdede).

»Mediernes rolle som demokratisk infrastruktur på tværs af politiske uenigheder forsvinder,« siger David Budtz Pedersen, som er lektor på Aalborg Universitet.

»Meningsfællesskaber er vigtigere end faktuelle kendsgerninger.« Det kan skabe meningsbobler og ekkokamre, hvor ligesindede taler med hinanden uden at høre modstanderens argumenter, og det ødelægger den demokratiske dialog (måske er det derfor, 78 pct. af Trumps vælgere tror, at kriminaliteten i USA er vokset under Obama - selv om det modsatte er tilfældet).

Forfatteren Jonah Berger har desuden vist, at følelser er særligt gode til at gå viralt - ikke mindst vrede og frygt.

»Vi deler, hvad vi frygter, og liker, hvad der bekræfter os,« som David Budtz Pedersen tidligere har skrevet her i avisen. Følelser vinder over fornuft.

Ifølge den hollandske populismeforsker, Léonie de Jonge, fra University of Cambridge, bør man analysere højrepopulismen i to dele: Udbud og efterspørgsel.

Dels har vælgerens efterspørgsel betydning - f. eks.

ønsket om mere grænsekontrol eller en afstemning om EU. Men udbuddet er lige så vigtigt: Hvad kan praktisk lade sig gøre? Er spærregrænsen to eller ti pct., og hvordan ser mediesystemet ud? Her har den digitale revolution betydning.

»Det er svært at måle, præcis hvor vigtigt det ændrede medielandskab er,« skriver Léonie de Jonge i en skriftlig kommentar. »Men jeg tror, det spiller en afgørende rolle.«

Bullshit

Amerikanske præsidenter har altid løjet (»Read my lips. No new taxes«, »I did not have sexual relations with that woman«), men Trump er i en klasse for sig.

Han har hævdet, at det ikke regnede under hans indsættelsestale - hvilket det gjorde. Og han har tweetet, at »millioner af mennesker« stemte ulovligt til valget i november - hvilket er forkert. Vælgerne fornemmer usandhederne: Ifølge exitpolls mener kun én ud af tre vælgere, at Trump er »ærlig og troværdig« - men mange stemte på ham alligevel.

Trump er en »bullshitter«, som Princeton-filosoffen Harry Frankfurt har beskrevet det i sit essay On Bullshit fra 1987: »Det er umuligt for nogen at lyve uden at kende sandheden. At producere bullshit kræver ikke en sådan overbevisning,« skrev Frankfurt.

En bullshitter er hverken på sandhedens eller på løgnens side - han er hinsides rigtigt og forkert. Og derfor er bullshit langt farligere end løgn. Problemet er, at vi måske lever i en tid, hvor bullshit og irrationel kommunikation har gode vækstbetingelser.

Efter Trumps sejr har der været fokus på falske nyheder på de sociale medier: At paven støttede Trump.

At Hillarys navn i virkeligheden skulle staves med et ekstra 'i' i midten, så ordet 'liar' indgik i hendes navn.

At Trump havde raget en dragqueen by the pussy.

I januar viste et studie af forskerne Hunt Allcott og Matthew Gentzkow, at lidt over 150 løgnehistorier har floreret op til valget (størstedelen til fordel for Trump). De er blevet delt 38 mio. gange, men effekten har sandsynligvis været begrænset - artiklerne har nemlig været en dråbe i et mediehav af tv-annoncer og debatter. Og tweets.

cben@information.dk

Fakta: Oprøret

Den vestlige verden befinder sig i en politisk krise. Da den nationale højrebølge voksede frem, prøvede mange at ignorere den og de politiske problemer, der gav den medvind.

Derefter forsøgte mange at forstå den, og de politiske mainstreampartier forsøgte at kopiere den. Men tilslutningen fortsatte med at vokse.

Nu advarer selv eliten fra Davos til Danske Bank om den økonomiske og politiske krise, som har givet populisternes overtaget.

I år går Holland, Tyskland og Frankrig til valg. Hvordan ruster venstrefløjene og de gamle partier sig til den kommende test af populisternes styrke? Information besøger i ny serie oprøret rundt om i Europa.

Europas populistere

De europæiske populistere får flere stemmer. I 1960'erne fik de i gennemsnit 6,1 pct. af stemmerne ved parlaments- og EU-valg - i dag får de 13,2 pct. I samme periode er deres andel af mandater steget fra 3,8 pct. til 12,8 pct.

Der er også kommet flere partier i de europæiske parlamenter. I start-80'erne var der i gennemsnit syv partier i hvert land, som fik over én pct. af stemmerne - nu er der ni.

Samtidig er vinderpartierne blevet svagere. Andelen af stemmer, der går til det vindende parti ved et parlamentsvalg i Europa er faldet fra 37 pct. i 1980'erne til 31 pct. i dag.

De europæiske socialdemokraters andel af stemmerne er på det laveste niveau i 70 år.

Kilde: The Economist. Ronald F. Inglehart og Pippa Norris.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådgivelsesstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

Det er sådan her, Clement burde gøre

20. maj 2017, Information, Sektion 3 (Moderne Tider), Side 22, Kåre Holm Thomsen..., 1563 ord, Id: e64341a7

Med kuglepenne, post-its og samtale forsøgte tolv forskellige unge forrige weekend at være konstruktivt uenige. Projektet er inspireret af filosofen Chantal Mouffe, for hvem konflikt er forudsætningen for et godt demokrati.

Henter billede...

»Du er et dumt svin. Tror jeg.« Det gibber næsten i busten af balletmesteren Bournonville over den uvante tone i Balkonfoyeren i Det Kongelige Teater, hvor bordeauxfarvede gobeliner skærmer for majsolen, der stråler udenfor denne lørdag eftermiddag. Det mørkegule lokale med ornamenterede guldpaneler lyses i stedet op af to store lysekroner.

Bournonville kan tage det roligt, for Rasmus Danker mener intet ondt med ordene. Han er bare i gang med at illustrere, hvad han fik ud af en øvelse, hvor han skulle fortælle sin diskussionspartner, hvorfor han troede, hun mente, som hun mente.

»Jeg fik i virkeligheden bare sagt højt, at jeg havde nogle dumme fordomme.« Og de gjorde, at han ikke tog argumentet for, hvad det var, forklarer han de cirka tredive mennesker, der er mødt op i det majestætiske rum. Alle er med til de sidste to timer af 24-

timers projektet Hyldest til uenigheden, som organisationen Ungdomsbureauet afholder for første gang. Selv om deltagerne primært er unge, spænder alderen fra 16-64 år.

»Vi bringer en gruppe mennesker sammen, der ellers ikke ville mødes, så de kan udforske og lære andres holdninger - og dermed deres egne - bedre at kende,« fortæller initiativtageren og kaospiloten Anna Forrest om formålet med projektet.

»Det handler om at undersøge, hvordan vi kan være uenige med hinanden, uden at det bliver til mudderkastning.« I stedet for at forsøge at søge enighed forsøger Hyldest til uenigheden at dyrke den uenighed, der altid vil være mellem borgerne i et demokrati.

»Vi må få det til at fungere på de præmisser,« siger Anna Forrest.

Sammen med medarrangøren Astrid Pruitt har hun samlet tolv vidt forskellige og meget uenige unge, som i løbet af 24 timer skal igennem en række dialogøvelser. Ikke for at de få tolv unge skal blive enige om noget, men derimod for at lære dem, hvordan de fredeligt kan være uenige med hinanden.

Lærenemme unge

De tolv er valgt efter deres forskellighed. En har været i Forsvaret og læser antropologi, en helliger sig teologistudiet ved siden af sit frivillige arbejde i Indre Mission, en er muslim og libertarianer og en anden er skeptisk over for »asylshoppere«. Der er værdikonservative, anarkister, jøder, homo-og biseksuelle, **vegetarer**, folk fra Venstres Ungdom, Liberal Alliances Ungdom og nogen, der stemmer Enhedslisten.

Efter at have mødt hinanden på Verdenskulturcenteret på Nørrebro, hvor de fleste aktiviteter fandt sted om fredagen, skal de nu i løbet af to timer præsentere og afprøve det, de har lært, på et publikum i Det Kongelige Teater.

De unge er lærenemme. Lørdagen i Det Kongelige Teater forløber stille og roligt, selv om publikum presses til at udstille egne meninger og udfordre andres.

Eksempelvis modererer de tolv unge en øvelse, hvor publikum skal vise, om de er enige eller uenige i en række udsagn såsom: ' Religion skal ud af det offentlige rum', ' EU er godt for Danmark' eller ' Højreorienterede er selvcentrerede' ved at stille sig i én af Balkonfoyerens ender. Bagefter skal de finde diskussionspartnere fra modsatte ende. Rummet summer, men ingen skændes.

Fredag aften, da de unge kun havde været sammen et par timer, var stemningen lidt en anden.

Kuglepen mod eskalation

»Så har du fået dit kørekort af en slagter!« udbryder Mehmet Dagli, en af de tolv unge, med hævet stemme.

Diskussionen om, hvorvidt staten skal regulere farten på vejene, er brandvarm, og temperaturen i lokale 104 i Verdenskulturcenteret stiger. Man frygter næsten, at limen på de mange Post-its, der pryder væggene, langsomt smelter i varmen.

Mehmet Dagli synes, at staten skal blande sig uden om, for folk skal »køre efter forholdene«. Det synes Line Vestergaard, der også er deltager, er »åndssvagt«, for »folk ikke er rationelle« og kører »ad helvede til«. Det får libertarianeren Dagli til at hidse sig op.

»Holdt, holdt, holdt! Lad os lige lave talking stick,« afbryder Anna Forrest, der modererer diskussionen.

Hun får alle til at sætte sig i rundkreds om Line Vestergaard og Mehmet Dagli, finder en kuglepen frem og beder stridsparterne holde i hver sin ende, mens de kigger hinanden i øjnene. Mehmet Dagli gengiver nu Line Vestergaards holdning, som han forstod den.

Hun giver først slip på kuglepen, når hun synes, han rammer plet. Bagefter skal hun udlægge Mehmet Dagleis holdning.

Gemytterne dæmpes, temperaturen falder, og de gule lapper med råd i bydeform såsom »Giv plads!«, »Tal ud!«, »Spørg ind!« bliver siddende på væggene.

»Det er sådan her, Clement burde gøre,« udbryder deltageren Søren Rønn og henviser til, at DR-værten Clement Kjersgaard burde inkorporere noget tilsvarende i sit konfrontatoriske program Debatten.

»Når vi diskuterede, lavede vi hele tiden stråmænd, men nu opdagede man rent faktisk, hvad den anden sagde,« siger Søren Rønn, da øvelsen skal evalueres.

Forudsætning for demokratiet

Øvelser som 'Holdningsbarometer' eller 'Trio-samtaler' fylder programmet om fredagen, når ikke ophedede skænderier over en smøg trækker de indlagte pauser ud.

Medarrangør Astrid Pruitt, der også er kaospilot, forklarer på klingende dansk-amerikansk, at det handler om, hvordan man kan have »konstruktiv con-flict og friction, som skaber fremdrift.« Tankerne kan minde om den belgiske filosof Chantal Mouffes idé om det agonistiske samfund. Agon er oldgræsk for 'anfægte', og som navnet dermed antyder, er konflikt helt centralt for hende. Faktisk er det forudsætningen for et godt demokrati, ifølge Mouffe, der har udviklet sin teori i opposition til deliberative

demokratiteoretikere, såsom Jürgen Habermas eller John Rawls, som begge mener, at demokratiet kan og skal sikre en form for rationel konsensus.

Et farligt formål, ifølge Mouffe, fordi politiske holdninger også bygger på følelser, som ikke kan forenes i én fælles sandhed. At forsøge på det, ødelægger demokratiet. Demokratiet skal derimod rumme og fordre uenighed, for det driver samfundet frem.

Konflikterne skal bare ikke kamme over.

»Målet med demokratisk politik [er] at tilvejebringe rammen, igennem hvilken konflikter kan tage form af agonistisk konfrontation mellem modstandere i stedet for at manifestere sig som antagonistiske kampe mellem fjender,« skriver Mouffe i *The Democratic Paradox* fra 2009.

Det skal altså være muligt at være rygende uenige uden at komme op at slås eller slå hinanden ihjel.

Heldigvis har kaospiloterne styr nok på de tolv forsøgskaniner til, at det ikke kommer så vidt. Selv om bølgerne går højt om fredagen på Nørrebro: »Hold da op! Min krop begynder virkelig at summe,« siger indremissionske Søren Rønn tydeligt forarget efter en debat om fri abort med den statskundskabsstuderende Camilla Knudsen, der mener, at »abort er en menneskeret«.

Et lille ekkokammer

»Det sker sjældent, at man møder så forskellige folk.

Normalt er man mest sammen med dem, der mener nogenlunde det samme, som en selv. Men man behøver faktisk ikke have en skid til fælles for at synes godt om hinanden,« siger den 19-årige punker Ronja Skov, da hun skal beskrive, hvorfor hun meldte sig.

Søren Rønn kom hele vejen fra Århus af samme grund.

»Det kunne være sjovt at møde elleve mennesker, jeg er dybt uenig med, og forstå, hvad der ligger bag deres holdninger. Uenighed er et grundvilkår, som vi må forholde os til. Alternativet er, at vi er uenige hver for sig.« Mehmet Dagli vil også ud af ekkokammeret.

»Verden bliver mere polariseret. Det er vigtigere end nogensinde før at spørge hinanden nysgerrigt: 'Hvorfor er vi uenige, og hvad er vi uenige om?' og prøve at forstå baggrunden. Og så er det sgu kedeligt at bekræfte hinanden rundt om et bord,« siger han.

Næsten identiske begrundelser høres hele vejen rundt om fællesbordet i Verdenskulturcenteret, mens marokkansk oksetagine sendes frem og tilbage mellem de unge.

»Hvis du har en group of similar mennesker, er det rat forudsigelig, hvad de kommer frem til,« siger Astrid Pruitt.

Derfor er det ikke så mærkeligt, at samtlige tolv deltagere - uden at lægge mærke til det - faktisk lyder som et ekko af hinanden. Alle har de trods alt søgt om at være med i et projekt, der hedder Hyldest til uenigheden, som på Facebook reklamerer med sloganet: »Uenighed er godt. Basta.«.

Lidt for meget rundkreds

Meget af publikum, der er dukket op om lørdagen i Det Kongelige Teater, køber nok også grundpræmissen.

Nogle er i familie med arrangørerne, andre gode venner med de unge. Idéen med at få nedbrudt det store ekkokammer lykkes ikke helt.

»I en ideel verden ville de, der går og arbejder derude, også være med i dag,« siger Mehmet Dagli og peger ud på metrobyggeriet på Kongens Nytorv, der kan skimtes gennem gobelinerne i foyeren.

Og så er der noget med formen, der gør, at Hyldest til uenigheden får svært ved at få fodfæste hos andre typer end dem, der alligevel er her i dag.

»Det bliver nok lidt for meget rundkredspædagogik,« siger Mehmet Dagli.

Efter en lille tænkepause fortsætter han: »Men igen: Hvad er alternativet?« Initiativtageren Anna Forrest anerkender projektets begrænsninger og naivitet, men mener alligevel ikke, at weekenden er helt spildt.

»Det her er et godt, men uperfekt skridt i den rigtige retning.«
modernetider@information.dk.

Fakta: Hyldest til uenigheden

En 24-timers workshop, der udforsker, »hvordan vi kan være uenige i fællesskab«. Blev afholdt fra den 5.

til 6. maj, arrangeret af Ungdomsbureauet - en organisation, der arbejder på at øge danske unges deltagelse i demokratiet - og foregik på Verdenskulturcenteret på Nørrebro og i Det Kongelige Teater.

Projektet er del af European Youth Week, der en uge om året sætter fokus på unges samfundsengagement i hele Europa. Balkonfoyeren i Det Kongelige Teater blev forrige lørdag omdannet til en diskussionsklub.

Inspirationen var den belgiske filosof Chantal Mouffes pointe om, at demokratiet skal rumme og fordre uenighed, for det driver samfundet frem.

- T. v.: ' Man behøver faktisk ikke have en skid til fælles for at synes godt om hinanden,« siger Ronja Skov, da hun skal beskrive, hvorfor hun meldte sig til ' Hyldest til uenigheden'-workshoppem, der løb af stablen forrige weekend. T. h.: ' Det er vigtigere end nogensinde før at spørge hinanden nysgerrigt: ' Hvorfor er vi uenige, og hvad er vi uenige om?' Og så er det sgu kedeligt at bekræfte hinanden rundt om et bord,' siger workshop-deltager Mehmet Dagli.
- Foto: Jakob Dall

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

Information

Du må kun spise kød, hvis du kan skyde dyret

17. marts 2017, Information, Sektion 2 (Kultur), Side 10, Mathias Irminger Sonne..., 1846 ord, Id: e629abcb

Hvorfor spiser vi kød fra dyr, der har levet under kummerlige forhold, mens vi går åh så meget op i at beskytte andre dyr? Den tyske stjernefilosof Richard David Precht dissekterer det paradoksale forhold mellem mennesker og dyr.

Henter billede...

Richard David Precht: ' Tiere denken', Goldmann-Verlag, 23 euro

At der stadig var langt mere plads end i en gennemsnitlig svine-eller hønsestald, skulle blive aftenens gennemgående joke. Så tæt pakket var foredragssalen i den grønne tænketank Heinrich-Böll-Stiftung i centrum af Berlin, hvor aftenens stjerne endda blev vist på storskærme rundt i husets andre sale for at give de flere end 500 håbefulde gæster et blik af giraffen.

Rammen var en af verdens største fødevarer og landbrugsmesser, Berlins såkaldte Grüne Woche, der årligt trækker over en halv million besøgende og titusinder af demonstranter mod 'landbrugs-industri' og massedyrehold.

Stjernen på scenen var Richard David Precht, Tysklands formentlig mest populære filosofiprofessor, der bl. a. har sit eget tv-show og står bag bogen Hvem er jeg - og hvis ja, hvor mange?. Alene dette værk, hvor en række klassiske filosofiske spørgsmål især inden for erkendelsesteorien belyses i neurobiologisk optik, har solgt i millionoplag på flere end 25 sprog. Tonen er antiakademisk, men både i den filosofiske fagverden og i den tyske presse har man taget hatten af for, at værket filoso-fisk set måske ikke indløser sine egne store ambitioner, men alligevel er en formidlingsmæssig genistreg, der har lokket millioner af læsere til overhovedet at stille sig selv en række grundlæggende filosofiske spørgsmål: Hvem jeg er, hvad jeg bør gøre, hvad jeg kan vide, og hvor jeg skal hen.

Menneskedyret

Nu er Precht atter bogaktuel med det næsten 500 sider tunge værk Tiere denken (Dyr tænker eller At tænke dyr, red.), der bærer den mere entydige undertitel »Om dyrenes ret og menneskets grænser«. Her lover han intet mindre end en ny dyreetik og hævder samtidig, at der allerede foregår et opbrud i vores forhold til dyr: Flere og flere spørger sig selv, om vores nutidige omgang med dyr er moralsk forsvarlig.

Da Precht i 1997 udgav bogen Noahs arv om samme emne, var der ca. 20.000 veganere i Tyskland. I dag ligger tallet på omkring 900.000, mens de 7,8 mio. tyske **vegetarer** for længst er blevet en enorm økonomisk faktor i fødevarerindustrien.

Ligesom i bogen valgte den velsmurte 52-årige filosof at indlede sit manuskriptfri onemanshow med udsagnet: »Der er to kategorier af dyr: Den ene tror, at der er to kategorier af dyr, mens den anden må lide under denne tro.« Med andre ord: Mennesket er også en slags dyr, der kun i kraft af benægtelsen af dette har kunnet udvikle et så fremmedgjort forhold til 'egentlige' dyr, at vi i dag bruger dyr som genstande uden rettigheder - både i vores mennesketæmmede natur, i forskningsverdenen og i kødbranchen, hvor der alene i Tyskland slagtes mere end en halv milliard dyr hvert år.

»Skismaet er ikke nyt,« medgiver Precht.

»Der er en kløft mellem det, som mennesker mener er etisk forsvarligt i forhold til dyr, og det, som vi faktisk praktiserer i forhold til dyr. Paradoksalt nok er dyreelskere ofte de

største modstandere af en generel dyreetik.

De klapper hunden og vil gøre alt for den - for bagefter at smovse steak uden at overveje, at den også kommer fra et dyr, der formentlig aldrig har været i nærheden af et levestandardigt liv,« mener professoren.

»Dyrevelfærd er en nem måde at positionere sig som et godt menneske, men den omfatter for det meste ikke massedyrehold.«.

Mere indføling

Netop denne menneskelige skizofreni i vores forhold til handling og følelse vil Precht ruske op i. Ikke for at gøre os alle sammen til veganere, stoppe enhver form for artsregulerende jagt eller få alle dyreforsøg forbudt.

Men for at skabe debat på et ikkefundamentalistisk grundlag, som han bedyrer over for Information.

»Vi oplever en hæmningsløs udbytning af natur og dyr, som de fleste mennesker tager afstand fra, når de mærker efter. Det er der stadig flere, der gør.« I denne bevægelse giver den tyske filosof ikke meget for f. eks. veganergruppers ofte meget konfronterende debatmønstre.

»Man kan ikke overbevise med streng moraliseren, kun med argumenter og åbne debatter.

Vi må ændre diskurserne og derigennem udvide vores menneskelige medfølelse til også at gælde dyreriget,« siger Precht, der trods sit fokus på dyrevelfærd ikke kan dy sig for afstikkere til de øvrige økologiske følger af vores kødproduktion - fra drikkevand over klimaet til den brasilianske regnskov, der afløses af sojaproduktion til dyrefoder.

At en af hans vigtigste forhåbninger ligger i kunstigt kød, såkaldt in vitro meat dyrket i drivhuse, gør det her ikke nemmere at indordne ham ideologisk. For folk vil tilsyneladende bare have kød - og så kan teknikken i hans øjne sagtens være vores ven, bare den hjælper os ud af vores etisk problematiske forbrug af dyr. Med andre ord: Hvis vi har brug for køderstatninger for at komme dertil, så er vores opfattelse af det naturlige sekundær.

Skyd det selv

Menneskets manglende medfølelse med andet end kæledyr og truede arter med nuttede øjne boostes af, at de færreste af os jævnlige kommer i hønsestalde, overværer dyreforsøg eller oplever forretningsgangen i et storslagteri.

Men det grundlæggende problem ligger i, at vi ikke længere ser dyr som medskabninger, mener filosofiprofessoren.

I de første kapitler af sin bog går Precht derfor den lange vej over bl. a. evolutionsteorien, antropologien, biologien, filosofien og religionen for at nærme sig menneskets kulturhistoriske forhold til dyr - og til sig selv som fornuftigt dyr. Allerede i det sene stenaldermenneskes animistiske verdensbillede blev dyr formentlig opfattet som noget andet end mennesket, men ikke som den kvalitative modsætning, de senere skulle blive til.

Det åbenlyse brud skete med den årtusindlange overgang fra jæger-samler-samfund til jordbrug og kvæghold, som dog ikke fik f. eks.

egypterne til at holde sig tilbage fra at have masser af guder med dyreskikkelse.

Det egentlige syndefald sker i Prechts udlægning med de monoteistiske religioner, der ikke bare bekæmper dyrekulter, men gennemtrumfer et antropocentrisk verdensbillede med mennesket som kronen af skabelsen. Her betales den stigende beherskelse og tingsliggørelse af naturen med en stigende fremmedgørelse overfor natur og dyr, der efterhånden gøres mere og mere til genstande.

»Når en landmand i dag peger fingre ad byboers fremmedgørelse fra naturligt dyrehold, er der tale om en fremmedgørelse i anden potens, en fremmedgørelse fra fremmedgørelsen.

Kvægholdets 'naturlighed' er jo kun et par tusinde år gammel,« siger Richard David Precht og påpeger, at det automatisk vil føre til en revolution af menneskets forhold til dyr, hvis vi holder op med at fortrænge vores viden om, hvordan dyr faktisk har det i den industrialiserede produktion.

»Det ville have en fin stringens at sige, at man kun burde spise de dyr, man selv slår ihjel - eller selv kunne slå ihjel.«.

Babyer og grise

Herfra får spørgsmålet mere filosofisk karakter.

Ved siden af et væld af andre filosoffer diskuterer Precht især den australske moral-filosof Peter Singer, der med værket Animal Liberation fra 1975 sparkede gang i den moderne dyrerettighedsbevægelse.

Precht går umiddelbart ind på præmissen om, at vi skal overdrage moralforestillinger til dyr - vi skal altså ikke behandle dyr ordentligt, fordi vi synes, de er nuttede, men af

principielle årsager. Grundlaget er her især, at dyr har evnen til at lide, og at de har en bevidsthed.

Men gælder det så, at jo større bevidsthed et levende væsen besidder, og jo mere komplekst dets evne til at lide er, desto mere bør det beskyttes mod indespærring og slagting? I denne tankegang har en chimpanse, der deler godt 98 procent DNA med mennesket, langt større moralsk krav på ikke at blive mishandlet eller slået ihjel, end en tissemyre.

Ud fra utilitaristiske grundprincipper som lighed, lykke og nytte slutter Peter Singer, at især højerestående dyrs bevidsthed gør det moralsk forkasteligt at slagte dem. »Det lyder jo fornuftigt,« mener Richard David Precht.

»Alligevel er jeg kun omkring 74 procent, okay, måske 80 procent enig med Peter Singer.« Precht løfter demonstrativt øjenbrynet, og hele salen bryder ud latter - lettet over afbrækket fra filosofien, der med hænderne i lommerne nærmest formår at kigge alle i øjnene.

»Singers argument med bevidsthedsniveauer kan f. eks. føre til, at et fuldvoksnet svin med hele sin hukommelse og begavelse har større krav på at blive reddet ud af et brændende hus end en nyfødt menneskebaby. Eller omvendt: At slagtingen af grisen er mere etisk forkastelig end slagtingen af et nyfødt barn.«.

Moral i skiver

Latteren har lagt sig. Argumentationen går videre. For ikke bare utilitarismen har kontraintuitive konsekvenser. Også hvis man overdrager en kantiansk præget etik til dyr, hvormed ethvert levestående vil have et unikt krav på liv, kan man havne i absurde konklusioner.

F. eks. kan en kanins liv pludselig have samme etiske værdi som tre spædbørns eller otte voksnes liv. Og der stopper festen, også for Precht. Omvendt vil han ikke bare kaste alle principper over bord og lade vores etiske forhold til dyr være helt op til vores intuition.

»Vi må prøve at finde en praktisk mulig position imellem disse,« mener Precht, der selv sjældent spiser kød - og hvis han gør, så kun »udvalgt og godt kød«. »De fleste dyrerettighedsfilosoffer vil gerne have stringente argumenter og appellerer især til fornuften. Men det er i mine øjne ikke kun fornuften, der får os til at fælde denne slags domme.« Med åbenlys glæde citerer Charles Darwins udsagn om, at menneskets moralske indfølelse til stadighed skrider fremad, og at den en dag også vil omfatte de firbenede dyr.

»Se på slaveriets ophævelse. Det var ikke kun følgen af et princip eller en retfærdighedsdiskurs, men nærmere af en mere medfølelses diskurs. Mit mål er det

samme: Stykke for stykke at inddrage dyr mere i vores moralitet.« Her tager Richard David Precht med i købet, at han ikke ender med at lægge et fast filosofisk fundament for en dyreetik.

Kritikere har i den tyske presse endda bebrejdet ham, at han psykologiserer moralen ved at koble den til det enkelte menneskes intuition.

I Frankfurter Allgemeine Zeitung lød konklusionen således, at han trods sit filosofiske udgangspunkt ender med at spille bolden tilbage til det enkelte menneskes følelse for dyr, hvormed han slet ikke får udviklet de filoso-fiske principper for en ny dyreetik, som han ellers stiller læseren i udsigt.

Alligevel er Precht både sikker i sin sag og optimist på dyrenes vegne, da han efter foredraget signerer bøger i en times tid - siddende i skrædderstilling på kanten af scene og med både et smil og et godt livsråd til de ivrige læsere.

»Ja, de fleste mennesker er stadig dobbeltmoraliske, når det kommer til dyr,« siger Precht til Information, da køen har taget af.

»Men ingen mennesker er etisk rene, og de, der er det, er ret spooky. En vis portion selvmodsigelse eller kognitiv dissonans er såre menneskeligt, fortrængning er både sundt og nødvendigt,« mener Richard David Precht.

Hverken foredraget, debatten eller smalltalken med fansene ser ud til at have tæret på filosofen, hvis lydhørhed og optimisme virker intakt.

»Dyrebeskyttelse og vores måde at forbruge dyr på udelukker hinanden i stigende grad,« mener han.

»Ikke bare på grund af nogle begreber eller en hellig renhed eller noget andet abstrakt, men fordi vi får en stadig større medfølelse for, at vi må behandle dyr fair.«.

kultur@information.dk

Der er en kløft mellem det, som mennesker mener er etisk forsvarligt i forhold til dyr, og det, som vi faktisk praktiserer i forhold til dyr Richard David Precht Filosof.

- Den tyske filosof Richard David Precht lægger en stor ære i formidling. I sin nyeste bog blæser han til kamp mod massedyrehold og lystjagt — men han plæderer ikke for veganisme eller forbud mod dyreforsøg. Det giver fjender på flere fløje. Foto: Ulf Andersen

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingsystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

I 20: 'Folk vil have stolthed, respekt, historie og mening. De vil have storhed!'

10. december 2016, Information, Sektion 3 (Litteratur), Side 14, Christian Bennike Foto: Sille Veilmark..., 3299 ord, Id: e6057909

år har Polen haft frihed, demokrati og nonstop vækst. Alligevel stemte et overvældende flertal sidste år på et radikalt højrepopulistisk parti, som vil gøre Polen 'great' igen. Hvorfor? Vil man forstå højrepopulismen, er Polen et oplagt sted at starte.

Henter billede...

De 70-årige Witold Osinski sidder bag vinduet i sin nikotinfarvede boligblok og hælder iskold slivovits op i tre små glas. Udenfor daler sæsonens første sne ned over de fyrretræsdækkede bjerge omkring byen Zakopane i det sydlige Polen. Hans kone har kreeret tre retter, og der er sild i de to af dem: sild med olie og sennep, sildesalat med mayonnaise og en blommekage.

De har boet i den 35 kvadratmeter-store lejlighed siden 1964, hvor blokken blev bygget - herfra har de set Polen forvandle sig: fra lukket østblokstat til EU-medlem; fra økonomisk ruin til europæisk vækstmotor; fra étpartistyre til demokrati. Men det er, som om noget er gået tabt i processen, føler Witold Osinski.

Man kan mærke det.

»Jeg savner ikke kommunismen, men jeg savner det gamle Zakopane,« siger han: »Der var en venligere atmosfære før i tiden. Folk havde et tættere forhold til hinanden. Nu er de mere fokuseret på penge.« Hver uge arbejder Witold Osinski nogle timer som lærer på en folkeskole, og i fritiden fikser han gamle bilmotorer. Og så elsker han at vandre i bjergene.

»Når man vandrer, efterlader man sine problemer på jorden. Man tænker kun på bjergene og på sig selv,« siger han og viser fotografier af sneklædte tinder og bjergvioler. »Men nu er der så mange mennesker deroppe, at jeg ikke vandrer her længere. Nogle steder skal man stå i kø, som i en forlystelsespark. Der er ikke ro.« Det er en af grundene til, at han

helhjertet støtter det nationalkonservative og højrepopulistiske regeringsparti Lov-og Retfærdighedspartiet (på polsk PiS), som vandt magten i oktober. Han vil have sit gamle land tilbage.

»De tager sig af Polen,« som han siger.

Vil man forstå brudfladerne i det politiske landskab i Vesten - Trump, Brexit, Le Pen, Dansk Folkeparti - er Polen et godt sted at begynde. Landet har haft nonstop vækst i 20 år, BNP per indbygger er femdoblet siden Murens fald, andelen af fattige er faldet fra 13 pct. i 1993 til 3 pct. i 2010, og indbyggerne har fået frihed, demokrati og EU-pas.

Alligevel stemte 37,5 pct. af polakkerne i oktober på PiS, et parti som vil beskytte katolske værdier, holde muslimer ude af landet og beundrer Viktor Orbáns 'iliberale demokrati' i Ungarn.

Det harmonerer dårligt med den gængse fortælling om, at frihed og vækst automatisk forvandler mennesker til liberale verdensborgere, der omfavner multikultur, ateisme, feminisme og internationalt samarbejde. Sådan er det ikke i Polen - her har man både vækst og konservatisme. Men hvorfor?.

Polsk blod

Det er en bidende kold morgen i Polens næststørste by, Krakow, to timers kørsel nord for Zakopane, og byen gør sig klar til den årlige nationaldag, der fejrer den kortvarige selvstændighed i 1918. Alle har fri, og alle skal i kirke.

Tæt ved katedralen, der troner på en bakke over byen, samles store grupper af mænd i uniform: skovfogeder fra oplandet, det lokale politi, spejdere og skoleelever. De skal marchere i optog til messen.

»At være polsk er i vores blod,« siger brandmanden Szymon Michal på 23 år. Han er klædt i blank kasket og tyk marineblå uldjakke. Han har en økse i bæltet. »Det er vores pligt at vise respekt for vores landsmænd, som døde for Polen for 100 år siden.

Vi har været et stærkt land i 100 år, og vi skal være et stærkt land igen. Vi polakker kan ikke lide, at EU fortæller os, hvad vi skal gøre. Det vigtigste lige nu er at være uafhængige,« siger han, og de andre brandmænd nikker - de stemte alle sammen på PiS.

Lige som andre højrepopulistiske partier scorer PiS flest stemmer blandt ældre kortuddannede vælgere på landet - men de unge er også med. 23 procent af de unge mellem 18 og 26 år stemte på PiS ved valget i 2015 - og hertil kommer 21 procent, som stemte på det yderligtgående højreparti, Kukiz' 15. Og til præsidentvalget stemte 60 pct. af de 18-29-årige på PiS-kandidaten, Andrzej Duda.

Flokken marcherer mod kirken med marchtrommer og faner. De blankpudsede læderstøvler slår imod de frostkolde brosten, og det hele ligner en blanding af Reichsparteitag og fulde socialdemokrater på vej til Fælledparken.

Polakker lader sig ikke mærke med kulden, og tilskuerne stimler sammen. Ældre mænd i sixpence og pressefoldede bukser giver faste håndtryk og gør honnør. Skolelærerinden Zofia Kopec er troppet op med en flok kvindelige elever, som skal eksercere i kamuflagetøj.

»Man bliver stolt, når man ser unge mennesker i uniform,« siger Zofia Kopec og smiler til 'sine' piger.

»Men det har intet med PiS at gøre. Vi er polakker, der elsker vores land - patrioter. Det er helt normalt.« Gregory Przybylski, 36, er her, fordi hans søn er med i spejder-marchen.

»Det lærer ham værdier og historie,« siger han.

»Om Gud, ære, fædreland, om at være modig, være ærlig, om at være fair over for andre mennesker.« Han stemte heller ikke på PiS - men på socialisterne.

»Jeg er patriot, men jeg er meget imod regeringen.

De ser alt i sort og hvidt. Folk har brug for at tale sammen, men det er jeg bange for, at vi er ved at miste evnen til.« Siden valget, hvor PiS fik absolut flertal i begge parlamentets kamre, har de haft travlt med at omforme Polen indefra: De har gjort det lettere for partimedlemmer at få ledende poster i administrationen.

De har indsat deres egne folk i toppen af hæren, sikkerhedstjenesten og i det statslige radio og tv. Og de har ændret sammensætning og stemmemetoden i højesteret, så det tilgodeser dem selv.

Det har fået Polen til at glide ned ad ngo'en Freedom Houses frihedsranglister, formanden for EU-Parlamentet, Martin Schulz, har kaldt det »et statskup«, og populismeforsker Jan-Werner Müller fra Princeton University har talt om »en omvendt 1989«.

I er intet!

Kirken er så stuvende fuld, at folk står i en tyk halvcirkel rundt om bygningen, hvor præstens prædiken om polsk kultur og historie gjalder ud af højtalere og kaster et dumpt ekko mellem borgmurene. Menneskemængden knæler og slår korsets tegn, mens solen bryder frem, og en lille dreng med en bamse svinger det polske flag. Der er ikke et øje tørt.

Mens resten af Europa bliver mere sekulære, kalder 94 pct. af polakkerne sig stadig romersk katolske, og 40 pct. går i kirke hver uge. Selv om de unge går lidt mindre til messe

end deres forældre og er mere åbne for ateisme og sex før ægteskabet, beskriver 2/ 3 af unge polakker sig stadig som troende.

Da gudstjenesten slutter, bugter slangen af uniformer sig mod bymidten, hvor en gruppe demonstranter står klar til at danne front mod dem dem. De kalder sig Komiteen til Forsvar for Demokratiet og viser deres utilfredshed med PiS-regeringen ved at svinge med EU-flag og synge gamle march-sange.

Da skovfogederne og brandmændene marcherer forbi, råber demonstranterne »Forfatning! Forfatning! Demokrati! Demokrati!«, og de overraskede marchdeltagere skriger tilbage: »Vores helte i krigen er store! I er intet!« Midt i flokken står den 51-årige læge Wojciech Osmanski, en velklædt, velfriseret og nybarberet herre med et formfuldt engelsk og en dyb stemme. Han er medlem af Donald Tusks liberalkonservative parti, Platforma Obywatelska.

»Polakker er europæere,« råber han for at overdøve de andre demonstranter. »Polen er en del af Europa ligesom danskerne, tyskerne og franskmændene. Vi kan sagtens beholde vores identitet og være i Europa.

Samtidig.« Der opstår lidt tumult, og selv om det ikke eskalerer, plejer det slet ikke at være sådan i Krakow, fortæller en journalist fra Radio Krakow, som har dækket nationaldagen i fire år: »De sidste år har der bare været røde og hvide flag, nu er der protester,« siger hun. »Det viser, at vores samfund er blevet mere splittet siden valget.«.

By versus land - igen

Polen er splittet på samme måde som resten af Vesten: Det er de kosmopolitiske byboere med lange uddannelser over for de nationalt sindede med korte uddannelser uden for byerne. Eliten over for folket - dem med EU-flag over for dem, der marcherer ud af kirken.

I dét spil er den tidligere polske præsident Donald Tusk Polens svar på Hillary Clinton: symbolet på den elitære teknokrat-politikere, som bekymrer sig mere om vennerne i Bruxelles end om Polen - få var overraskede, da han i 2014 fik job som formand for Det Europæiske Råd. Over for ham står PiS' leder Jaroslaw Kaczynski. Han er symbolet på den traditionelle polske kultur.

Trods otte år med konstant vækst under Donald Tusk blev hans parti, Platforma Obywatelska, ydmyget ved valget i oktober 2015, hvor de tabte 15 procent, og PiS gik 7,5 procentpoint frem. PiS vandt også præsidentposten.

»Mange vælgere føler sig glemt og dårligt behandlet af den neoliberale elite,« siger Grazyna Kubica-Heller over en kop automatkaffe på Jagielonian University i Krakow. Hun er antropolog og har blandt andet studeret LGBT-bevægelsen i Polen.

»Nationalismen er deres måde at genoprette deres værdighed på. Make Poland Great Again! De vil ødelægge systemet, som virker korrupt og ondt.« Hun interviewede engang to midaldrende kvinder i Krakow, der måbende have set et LGBT-optog gå fordi.

»De sagde: ' Tænk, at der her foregår i Krakow, hvor der er kirker over alt. På dette hellige sted!' Det var uforståeligt for dem,« siger Grazyna Kubica-Heller.

- Hvad er det, folk er bange for at miste? Hun tænker sig om i nogle sekunder.

»Deres verden.« I januar opridsede PiS' udenrigsminister, Witold Waszczykowski, forskellen mellem PiS og Platforma Obywatelska: Ifølge ham vil Platforma skabe »en sammenblanding af kulturer og racer, en verden af cyklister og **vegetarer**, som kun bruger vedvarende energi og kæmper imod enhver form for religion. Det har intet at gøre med traditionelle polske værdier.« PiS vil derimod dæmme op for indvandring og grøn omstilling (Polen får 85 pct. af sin energi fra kul).

Og de vil modsætte sig elitens »kønsideologi,« som er en eufemisme for feminisme, LGBT-rettigheder, fri abort m. m.

Mange polakker er enige. Polen er det land i Europa med størst skepsis overfor homoseksualitet - polakkerne er faktisk blevet mindre tolerante de senere år.

Landet har Europas strengeste abortlovgivning (sammen med Irland og Malta), kvinder kan kun få abort efter voldtægt; hvis deres liv er i fare - eller hvis barnet bliver svært handicappet. Og selv i de tilfælde nægter mange læger at udføre indgrebet.

Polakkerne er også yderst kritiske overfor muslimsk indvandring - et område, hvor de unge er mere radikale end deres forældre: Over 80 pct. af de 18 til 34-årige ønsker ikke at tage imod indvandrere, mens det kun er 52 pct. af polakker over 65 år.

Det er altså ikke nok, at økonomien er god, hvis man vil genvælges - folk bekymrer sig om meget andet end penge.

»I otte år havde Tusk og Platforma Obywatelska sagt, at deres mål var: ' at sørge for varmt vand i hanerne',« fortæller Konstanty Gebert, seniorforsker ved tænketanken European Council on Foreign Relations.

»De undgik eksplicit enhver forkromet vision, og det hungrer folk efter. Derfor røg de ud. Folk vil have stolthed, respekt, historie og mening. De vil have storhed!«.

Fuck jer!

Hvis Witold Osinskis lille lejlighed i Zakopane er kerneterritorium for PiS, er den engelsksprogede bogcafé i Krakow, Massolit, det diametralt modsatte. Her er veganske

kager, espressokaffe og akademisk litteratur.

Her kommer cyklisterne og **vegetarerne** for at høre debatter om kvinderettigheder.

Jakub Wydrzynski på 34 år arbejdede på caféen i flere år, men i sidste uge sagde han op. Han er homoseksuel og uddannet i teatervidenskab - alligevel stemte han på PiS sidste år. Han havde stemt på Donald Tusk to gange i træk, men nu var det nok.

»Det var en proteststemme. Et 'fuck jer',« forklarer han over en kande sort te med citron. Han var træt af at arbejde på den smarte bogcafé uden pension, feriepenge, sygedagpenge eller et garanteret timetal - hvilket er ganske normalt i Polen. Selv når han var syg, gik han på arbejde.

»Jeg tog bare forklæde på og hostede ude bagved i køkkenet,« forklarer han. »Kender du Maslows behovspyramide? Jeg er i bunden lige nu: Penge. Mad.

Det er det, jeg fokuserer på, og derfor jeg stemte på PiS. Homoseksuelles rettigheder er i toppen. Det er luksus. Og helt ærligt: Platforma Obywatelska gjorde intet for homoseksuelle,« siger han.

»Platforma glemte, at det ikke er nok at invitere en masse udenlandske virksomheder til Polen og give dem lave skatter. Halvdelen af min gamle klasse er rejst ud af landet for at finde et godt job. De gifter sig og får børn sent - ikke fordi de er hedonister, men fordi huslejen er høj, lønnen er lav og jobbene er usikre.« Ifølge Konstanty Gebert viser den voksende utilfredshed blandt unge polakker, at folks ambitioner stiger i takt med levestandarden. Polakkerne sammenligner ikke længere deres livssituation med kommunisttiden - de er ikke længere tilfredse med demokrati, frihed og vækst - nu sammenligner de sig med resten af EU, »og det kan skabe et indtryk af subjektiv afsavn,« pointerer Konstanty Gebert.

Under valgkampen lovede PiS at sænke pensionsalderen til 60 år for kvinder og 65 år for mænd, at sænke momsen og indføre '500 plus-programmet', der skal uddele 500 zloty om måneden (836 kroner) i børnepenge for hvert barn, en familie har. De vil også indføre et gratis sundhedssystem, og lover at fordele overskuddet fra frihandel og globalisering til alle egne af landet - også provinserne uden for de store byer, hvor arbejdsløsheden nogle steder nærmer sig 20-30 pct.

»De har købt sig til sejren,« mener Janusz Kahl, der er direktør i Nordic House i Krakow, som rådgiver danske virksomheder om polske forhold. »Ingen troede på, at PiS ville vinde - ligesom med Trump og Brexit - men det skete, og det skyldes i sær 500-plus-programmet.

« På caféen fortæller Jakub Wydrzynski, at han ved næste valg vil stemme på det lille venstrefløjsparti, Partia Razem, som ikke kom over spærregænsen i 2015.

»Jeg venter på, at den her regering kollapse, så et venstreorienteret parti kan vinde fodfæste. Det er det, folk som mig venter på.«.

Den onde tvilling

Dukkemesteren bag det hele - Polens uden sammenligning mest magtfulde mand - er hverken præsident eller premierminister. Jaroslaw Kaczynski, som er formand for PiS, har officielt titel som menigt parlamentsmedlem, men alle ved, at han styrer landet fra sit lille kontor på første sal i en ramponeret kontorbygning i Warszawa med en poolhal i kælderen.

67-årige Jaroslaw Kaczynski er ugift og uden børn, og indtil 2013 boede han sammen med sin mor og sin kat Fiona. Han har ikke kørekort, bruger sjældent computer, fik sin første bankkonto i 2009 og taler kun polsk. Og udover et enkelt besøg i Ukraine som barn, har han aldrig været på ferie uden for Polen.

Han personificerer PiS' mål om at sætte Polen over alt andet i verden, og han har allerede lagt sig ud med USA, Rusland, Frankrig og Tyskland. Både den franske præsident Francois Hollande og den tyske udenrigsminister Frank-Walter Steinmeier har således aflyst officielle besøg i Warszawa i år på grund af uenigheder.

Jaroslaw Kaczynski grundlagde PiS sammen med sin enæggede tvillingebror Lech Kaczynski i 2001, og under partiets første regeringsperiode fra 2005 til 2007, var tvillingerne henholdsvis premierminister og præsident. De var makkerer.

Men den 10. april 2010 indtraf en tragedie: Sammen med 95 andre politikere, biskopper og militærfolk fløj Lech til Rusland for at deltage i en mindeceremoni for Katyn-massakren, hvor 15-20.000 polakker under Anden Verdenskrig blev likvideret af sovjetisk militær. Men de nåede aldrig frem. Flyet styrtede ned i tæt tåge ved byen Smolensk i Rusland, og alle 96 ombord døde - inklusive Lech, hans kone, 18 parlamentsmedlemmer, Polens nationalbankdirektør og chefen for hæren.

Siden er ordet 'Smolensk' blevet synonym med konspiration. Trods flere undersøgelser, mener kun en femtedel af polakkerne, at flystyrtet er blevet ordentligt belyst, og 27 pct. tror ligefrem, at russerne arrangerede det hele, og at Donald Tusk dækkede over det. Så sent som sidste måned besluttede PiS-regeringen at grave en række af de seks år gamle lig op for at undersøge dem - igen.

Noget er gået tabt

Det er ti år siden, at Witold Osinski rev antennestikket ud af vægen og bar det tunge billedrørsfjernsyn ned i kælderen under boligblokken i Zakopane. Han er for længst holdt op med at stole på medierne, og han er sikker på, at der ligger mere bag flystyrtet ved

Smolensk end som så. I dag får han alle sine nyheder fra nettet - han og konen sender links til hinanden fra hver sin laptop i stuen, mens de drikker neskafe.

»Så kan jeg selv vælge, hvad jeg læser,« siger han.

I dag har de besøg af deres 38-årige svigersøn, Filip Grzegorzczak. Han er vicedirektør i skatteministeriet og støtter også PiS.

»Det er problemer med politisk korrekthed i Europa,« siger han. »Ægteskab mellem homoseksuelle er helt almindeligt i Danmark, og man kan ikke sige i EU-Parlamentet, at ægteskab mellem homoseksuelle er unaturligt - så er man dum. Men hvis man siger det i Polen, vil de fleste mennesker være enige. Hvis du siger det i EU, bliver du korsfæstet.« Han tager et dybt sug af sin e-cigarett og læner sig tilbage i stolen.

»Europa har glemt sin kristne arv. Vi ombygger kristne kirker til restauranter, og vi bygger muslimske moskeer for offentlige penge. Det er forrykt.« Witold Osinski er enig. Han har ikke noget imod bøsser, »men det behøver ikke være ude på gaden«, han vil også gerne hjælpe krigsflygtninge, men det er mest effektivt at gøre »i deres eget land«, især fordi »erfaringerne fra Frankrig og Tyskland viser, at muslimer ikke accepterer lovene«. På væggen i stuen har han hængt et ikon op med Jesus og Maria, et billede af Franz Joseph 1. af Østrig-Ungarn og nogle romantiske malerier af bjerge.

Det er godt at have solide holdepunkter, for man bliver let forpustet af at se ud af vinduet.

»De unge kan ikke huske, det gamle Zakopane, så de begræder ikke udviklingen, men jeg synes godt, det kunne gå langsommere,« siger Witold Osinski.

»Nogle gange kan jeg slet ikke køre ned ad gaden i min bil, fordi der er så mange andre biler. Der er kommet mange flere privatejede bygninger, mange flere restauranter og barer, så de traditionelle polske barer forsvinder. Nu er de ved at bygge et indkøbscenter på Krupówki (byens gågade, red.), og det bliver så højt, at man ikke kan se bjergene. Hvorfor?« Det er blevet mørkt udenfor, og snetæppet dæmper byens lyde.

Når man spørger Witold Osinski, om han gerne vil gøre Polen 'great' igen, svarer han: »Måske ikke 'great', bare normalt. Make Poland Normal Again.«.

cben@information.dk

»Kender du Maslows behovspyramide? Jeg er i bunden lige nu: Penge. Mad. Det er det, jeg fokuserer på, og derfor jeg stemte på PiS« Jakub Wydrzynski 34 år »Europa har glemt sin kristne arv. Vi ombygger kristne kirker til restauranter, og vi bygger muslimske moskeer for offentlige penge.

Det er forrykt« Filip Grzegorzczak Vicedirektør i skatteministeriet.

Fakta: Polen

38,5 mio. indbyggere. Plus ca. 20. mio. især i USA, Canada og Brasilien.

94 pct. af landet kalder sig katolikker.

I 2015 vandt det højrepopulistiske parti Lov-og Retfærdighed både præsident-og parlamentsvalget.

Andrzej Duda er præsident og Beata Szydlo er premierminister, men landet styres de facto af partiformand Jaroslaw Kaczynski.

Polen er det eneste EU-land, som undgik økonomisk recession under finanskrisen. Landet har haft non-stop vækst siden 1991.

Fire berømte polakker: Nicolaus Copernicus, Zygmunt Bauman, Frédéric Chopin og Roman Polanski.

37.000 polakker udgør den største indvandrergruppe i Danmark.

Lov-og Retfærdigheds stemmeandel ved polske parlamentsvalg: 2001: 9,5 pct.

2005: 27,0 pct.

2007: 32,1 pct.

2011: 29,9 pct.

2015: 37,6 pct.

Gamle skilleinjer

Stemmefordelingen ved Polens præsidentvalg i oktober 2015 afslører et land, der stadig er delt efter historiske linjer: Jo længere mod sydøst, des mere støtte til det nationalkonservative parti PiS og dets præsident Andrzej Duda. Jo længere mod nordvest, des stærkere står det liberalkonservative parti, Platforma.

Skellet går stort set langs den gamle landegrænse mellem Det Tyske Kejserrige (1871-1918) og Rusland Grafik: Sofie Holm Larsen.

- Witold og Yvona Osinski har boet i deres 35 kvadratmeter-store lejlighed i Zakopane siden 1964. De stemmer begge på Lov-og Retfærdighedspartiet, PiS

- Uniformerede brandmænd på vej til højmesse på i Krakow på den polske nationaldag. At være polsk er i vores blod, siger to af dem
- Grupper af mænd i uniform mødes foran Krakow katedralen for at fejre Polens nationaldag: Skovfogeder fra oplandet, det lokale politi, spejdere og skoleelever.
- En gruppe skoleelever marcherer i militærtuniformer. De har egentlig fri, man har valgt at komme for at fejre Polens selvstændighed
- Wawel Katedralen er stuvende fuld. 94 pct. af polakkerne kalder sig romersk katolske, og 40 pct. går i kirke hver uge.
- En yngre kvinde i uniform og nylonstrømper fryser, mens hun hører præstens prædiken gennem højtalere i Katedralen i Krakow.

Alt materiale i Infomedia er ophavsretligt beskyttet.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.

' Når vi dyrker vores egne fødevarer, indser vi, at vi er en del af en større sammenhæng'

26. juli 2017, Information, Sektion 1, Side 12, Morten Steiniche, San Diego..., 2134 ord, Id: e658c931

Hvis man rigtigt vil forstå naturen, skal man gribe hakkejernet og komme ud i haven, siger mestergartner Juaquin Hershman. Fundamentet for vores liv gemmer sig i nogle få skrøbelige tommer jord. Selv har Hershman gennem 40 år indsamlet frø. ' Frøet. Manifestationen af liv. Alt er inde i denne lillebitte livsmøder'.

Henter billede...

Klokken er 12 middag, solen bager fra en skyfri himmel, og der er - bortset fra cikadernes evindelige summen - stille i dalen, hvor vi befinder os. Ikke som for nogle timer tidligere,

da vi ankom til et inferno af lyde fra fugle, insekter og mange andre dyr i det frodige område.

»Det er naturen, der går i dvale midt på dagen, når det er så varmt. Det er tørt, der er ingen vand, og der er ingen myrer, der kommer med fugt nu. Alt i naturen slapper af, også planterne,« siger Juaquin Hershman og viser, hvordan bladene på en busk har trukket sig sammen for at beskytte sig mod solen og varmen.

»Naturen regulerer sig selv.« 76-årige Juaquin Hershman er gartner og i færd med at anlægge en have for en kendt californisk kunstner og arkitekt på et landsted i bjergene nordøst for San Diego, Californien.

Hvis der er ét mantra, der karakteriserer hans naturforståelse, så er det, at naturen altid ved bedst selv, og at vi mennesker derfor er nødt til at følge og forstå dens egne rytmer.

Det gælder, når vi gror gulerødder, og når vi vil sikre os imod klimaforandringerne. Det er derfor, jeg gerne vil tale med ham. For at få gartnerens perspektiv på, hvordan alt levende i naturen kan være forbundet.

»Se bare her,« siger han og sætter sig på hug, mens han stryger håndfladen henover jorden.

»Fundamentet for alt liv på jorden er den halve tomme over jorden og to tommer under jorden. Det er det bælte, som kloden ånder igennem. Det er dens hud og der, hvor alle insekterne og småkrybene er. Hvis du kradser lidt i jorden, vil du se det utrolige mylder af liv. Lige dér er alting så levende og frugtbart.

I dette lille bælte, som ingen andre end vi gartnere normalt går og tænker over, viser skrøbeligheden sig i vores liv. For hvis vi ødelægger det bælte, så ødelægger vi også fundamentet for vores egen eksistens.« »Og hvis vi på den anden side forstår at værdsætte jorden og dens liv, så ved vi også, at hemmeligheden i at få planter til at gro netop ligger i, hvordan vi forbereder jorden, før vi sår frøene eller sætter planterne ud.«.

Mesterens lærer

Jeg mødte Juaquin Hershman for nogle år siden, da han var ved at anlægge en køkkenhave på et resort på Bali for en af hans mange kendte kunder. I nogle kredse vil man kalde ham en haveyogi, i andre en agro-filosof, men på visitkortet står der slet og ret 'Master Horticulturist', mestergartner. En af de sidste haver, han nåede at lave, inden en blodprop tvang ham til at tage den med ro, var for Oprah Winfrey på hendes landsted på Hawaii.

Juaquin Hershman blev født ind i en velhavende jødisk familie i New York, som var flygtet fra nazisterne, og det lå i kortene, at han skulle gå i faderens forretningsmæssige fodspor.

Men da The Summer of Love eksploderede i kærlighed i 1967, tog han i stedet til San Francisco, lod håret gro og tog LSD med Grateful Dead.

Da hippiedrømmen var død, rejste han til Mexico, hvor han overtalte en restaurant til at lave et vegetarisk køkken baseret på de grøntsager, som han og kæresten dyrkede i en lille køkkenhave. Interessen for at dyrke grøntsager bragte ham i begyndelsen af 1970'erne til Alan Chadwick, en af de vigtigste personer i den økologiske bevægelse i USA.

Alan Chadwick var en artistokratisk udseende englænder af en velhavende familie.

Som barn fik han i en periode privatundervisning af Rudolf Steiner, som bandt drengen til et træ for at demonstrere naturens kræfter overfor ham.

Af Steiner lærte Chadwick den biodynamiske dyrkningsmetode med brug af kompost og nøje afstemt naturens rytmer. Chadwick blev også specialist inden for højbedsmetoden, der gjorde ham i stand til at producere store mængder af mad i køkkenhaven ved brug af få ressourcer. Samtidig skabte Chadwick haver med knald på, både i farverne og antallet af arter.

»Diversitet, myriader af træer, blomster og urter. Det er sådan, som naturen selv er.

Et væld af farver, høje og lave gevækster, gevækster, der gror langs jorden, gevækster af træ og bløde gevækster. Alan Chadwick sammensmeltede alle de forskellige elementer i naturen, fordi han forstod, at de er forbundet med hinanden,« fortæller Juaquin Hershman.

Chadwick mente også, at de fire årstider er repræsenteret på en enkelt dag. Forår er morgen, sommer er middag, efterår skumring og vinter midnat.

Alan Chadwick anlagde sin første amerikanske have på University of California i Santa Cruz for præcis 50 år siden. Før Chadwick havde nærmest ingen hørt om økologisk havebrug i USA, men det ændrede den altid ulasteligt klædte englænder på. Men Chadwick var også en rebel, der hadede det industrielle landbrug og dets fokus på profit, og samtidig var han personificeringen af en vitalist, der tillægger naturen en åndelig livskraft.

Han ramte tidsånden klokkerent.

De studerende elskede ham, men universitets ledelse havde svært ved at kapere hans radikale idéer og satte ham på porten efter nogle få år. Nu er Chadwick rehabiliteret, og University of California fejrer netop i disse dage 50-året for anlæggelsen af Chadwickhaven ved at hylde ham som en pioner i den amerikanske miljøbevægelse på lige fod med Rachel Carson, Henry Thoreau, John Muir og Aldo Leopold.

Kom tættere på dig selv i haven

»Jeg kom fra østkysten og havde aldrig tænkt på, at naturen er levende, og at kloden ånder, og at den derfor skal behandles med respekt,« fortæller Juaquin Hershman, der var elev hos Alan Chadwick i to år og siden selv har uddannet mange elever efter Chadwicks teknikker.

»Alan Chadwick sagde altid, at det er haven, der skaber gartneren, ikke omvendt. Han lærte os at arbejde med naturen, lære dens rytmer at kende og altid at give mere tilbage til naturen, end vi tager fra den. Vi lærte ikke at dyrke planter og blomster, men at dyrke jord.

Vi lærte at skille jorden ad uden at ødelægge den og uden at gøre orme og andre levende væsener fortræd, og vi lærte at lave kompost og tilsætte komposten til jorden, så den skaber de bedste betingelser for liv.« Kompostering er naturens egen måde at nedbryde organisk materiale fra døde planter og dyr på og bringe næringsstofferne tilbage til økosystemet. Efter opfindelsen af pesticider blev brug af kompost i mange år betragtet som gammeldags og uøkonomisk, men det var Alan Chadwick med til at ændre på.

»Frugtbarheden i en kompostbunke penetrerer jordens krop. Det er livet ind i døden og tilbage til livet igen,« siger Juaquin Hershman.

Alan Chadwicks undervisning handlede ikke kun om teknikkerne i havebrug. Man sagde om ham, at han plantede sjæle.

Når vi arbejder med jorden, bliver hele vores krop - nervesystemet, blodcirkulationen - tilpasset naturens egen rytme, og det gør havearbejdet til en dybt tilfredsstillende oplevelse, som mange mennesker med haver nok kan nikke genkendende til. Havearbejdet bliver til en form for meditation, der skaber balance mellem krop og sind.

»Spiritualitet er at gå ind i processen med at dyrke jorden. Du træder ind i det usynlige under jorden og det, der manifesteres, er frøet, der spirer. Det er magisk. Skyerne trækker indover, regnen kommer, og bagefter kommer solen,« fortæller Juaquin Hershman.

Alan Chadwick døde i 1980 på et zen-center i Californien. Paradoksalt nok døde den livslange **vegetar** af en kræftsygdom, der kunne forebygges med grøntsager.

Ganske som sin læremester er Juaquin Hershman stærkt kritisk over for det industrielle landbrug. Da jeg besøger ham i hans autocamper, der for tiden holder parkeret på en nedlagt skole i byen Encinitas ved Stillehavskysten, viser han mig en pose med frø.

»Frøet. Manifestationen af liv. Frøet har alle de næringsstoffer, det har brug for for at åbne sig og gro. Alt er inde i denne lillebitte livsmøde, som er omgivet af en så hård, at nogle frø stadig kan spire efter årtier og i nogle tilfælde århundreder,« fortæller han.

Juaquin Hershman har samlet frø i over 40 år, og det er han ikke alene om. Landmænd, gartnere og haveejere over hele verden har til alle tider delt frø med hinanden, og i nyere tid er der også kommet frø-banker, der fryser frøene ned, så de kan holde sig endnu længere.

»Når størstedelen af alle de frø, der i dag plantes ud, kommer fra en lille gruppe af meget store virksomheder, så betyder det, at den genetiske pulje bliver mindre og mindre. Derfor er det vigtigere end nogensinde, at vi samler og bevarer frø, men også at vi igen begynder at dyrke vores mad lokalt, så vi får stærke frø, der er tilpasset de lokale forhold.« Kritikken af virksomheder som blandt andet Monsanto går netop på, at de med deres industrielt fremavlede frø er med til at kvæle den biologiske mangfoldighed, og at frøene ikke er lige så modstandsdygtige som frø, der igennem generationer er tilpasset lokale miljøer.

Truslen imod den biologiske mangfoldighed er kun et af de problemer, som fødevarerindustrialiseringen har ført med sig. De færreste moderne mennesker dyrker i dag deres egne grøntsager, og det betyder - mener Juaquin Hershman - at vi er blevet endnu mere fremmedgjort over for naturen. Selv om vi godt er klar over, at agurken må have hængt på et træ et sted, er det sjældent, at vi skaber den forbindelse til naturen, når vi er i supermarkedet for at købe ind.

»Fødevarer, som vi ikke har været i kontakt med igennem dyrkningen, kan ikke mætte os spirituelt. Og derudover har de fleste mennesker også mistet evnen til at beskrive den mad, de spiser. De siger bare, at den smager godt eller dårligt.« Men er det overhovedet realistisk at forestille sig, at vi - mange milliarder mennesker, hvoraf rigtig mange bor i byerne - skal til at dyrke vores egen mad igen, spørger jeg ham.

»Alle kan dyrke mad, og der er altid plads til det. Hvis du ikke kan gøre det i nabolaget, så kan du gøre det i nærheden. Det handler om, at du træffer en beslutning om at ville dyrke grøntsager,« svarer han.

For få år siden var han i New York for at anlægge køkkenhaver på otte skoler i byen, og han fortæller, at børnene fik transformerende oplevelser ved at se frøene spire, grøntsager gro og endelig ved at spise dem.

»De smagte på maden, som de aldrig har smagt på den før.«.

Havebrug skaber sammenhæng

Vi kører ud og besøger den californiske landbrugsentreprenør Daron Joffe alias ' Farmer D', der bygger såkaldte fællesskabsfarme i byområder i USA. Ideen er at forbinde byboere med naturen igennem haverne, noget vi også længe har kendt til i Danmark.

»Vi bruger landbruget til at skabe fællesskaber for beboerne i lokalområdet. Først og fremmest for det jødiske samfund, som jeg selv er en del af, og for hvilket en bæredygtig forvaltning af jorden traditionelt har spillet en helt central rolle, og nu også er blomstret op igen. Vi skaber landbrug i byerne og forstæderne, der gør lokalområderne selvforsynende med grøntsager og frugt. Og det er ikke kun det jødiske samfund, der nyder godt af det.

Formålet er hjælpe alle dem, der ikke har råd til mad i lokalområdet, uanset deres religion og trossamfund,« fortæller Farmer D, der har udgivet bogen Citizen Farmers.

Juaquin Hershman har blandt andet anlagt en frugtskov for Farmer D. Alle skal have lov til at gå ind og plukke og spise den frugt, som de har lyst til. Idéen er at skabe en sammenhæng mellem gæsten i frugtskoven og naturen.

»Når vi træder ind i naturens cyklus, når vi enten gror vores egne fødevarer eller spiser fødevarer, som vi selv plukker i naturen, så indser vi, at vi er en del af en større sammenhæng.

Vi spiser langsommere og begynder at tænke på, hvor maden kommer fra, og så handler det ikke længere om bare at spise. I hver eneste bid føler vi taknemmelighed over for maden og mærker en ærefrygt over for naturen. En ærefrygt, der er nødvendig i dag, hvor vi har mistet kontakten til naturen, og som også gør os til kraftfulde og sensitive individer,« siger Juaquin Hershman.

På den vis kan vi begynde ikke bare at registrere forandringer på den store skala, når det regner og blæser, men også sanse de subtile forandringer, der foregår i naturen, når den regulerer sig selv. Når naturen for eksempel går i dvale i varmen, og det er bedst bare at lade den passe sig selv.

samfund@information.dk

Det er tørt, der er ingen vand, og der er ingen myrer, der kommer med fugt nu. Alt i naturen slapper af, også planterne Juaquin Hershman Mestergartner.

Fakta: SERIE

I den store sammenhæng For at løse klimaproblemerne bliver vi nødt til først at forstå, at alt levende i naturen er forbundet på kryds og tværs.

Information undersøger i denne artikelserie de store og de helt små sammenhænge, der har skabt verden, som vi kender den.

Kunden må ikke sælge, videregive, distribuere, gengive eller mangfoldiggøre materiale fra Infomedia uden særlig og skriftlig aftale med Infomedia. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke indlægges i informations-genfindingssystemer, som for eksempel elektroniske postsystemer, databaser, fælles netværk eller lignende.

Videreformidling

Kunden må foretage videreformidling (ved videreformidling forstås kopiering, distribution via elektronisk post, tilrådighedsstillelse i databaser, på netværk eller lignende) af modtagne overskrift- og indledningsformater inden for kundens egen virksomhed. Al anden videreformidling af materiale fra Infomedia skal aftales skriftligt med Infomedia.